

Neşvân b. Saîd el-Himyerî'nin Şairliği ve Şiirleri

Ahmet Karakaya | <https://orcid.org/0000-0003-0194-2094> | ahmet-kry@hotmail.com

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri,

Arap Dili ve Belagati, Ankara, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/01wntqw50>

Öz

Neşvân b. Saîd el-Himyerî (ö. 573/1178) Yemen'de yaşamış, içinde yaşadığı topluma kadılık yapmış, Mu'tezilî görüşleri benimsemiş Zeydî bir dil ve lügat âlimidir. Arabî ve İslâmî ilimlerde birçok eser vermiş çok yönlü bir müelliftir. *Şemsü'l-'ulûm ve devâ'u kelâmî'l-'Arab mine'l-külûm* ansiklopedik sözlüğü onun seksen beş yıllık ömrünün sonuna doğru çeşitli ilimlerdeki bütün birikimini günümüze taşıyan meşhur bir eserdir. Bu eser onun tefsir, kıraat, hadis, usul ve fûrû, ferâiz, *mîl-nehâl*, tarih, ensâb, dil, nahiv, sarf, edebî şiir ve nesir, meânî, beyân, aruz, kâfiye, ilm-i felek (astronomi), ilm-i nebât (botanik) alanlarında engin bir bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Bunların yanında Neşvân b. Saîd bütün eserlerinde bilgisini ve düşüncesini aktarmak için şiirin gücünden yararlanan bir şairdir. Onun söz örgüsü güçlü, dizgisi güzel bir şair olduğu kanısı sadece biyografi kitaplarının övgü dolu rivayetleriyle sınırlı kalmıştır. Neşvân'ın geniş ilminin gölgesinde kalan şairliği üzerine müstakil bir çalışma olmadığı gibi şiirlerini bir araya getiren bir mecmua da yoktur. *Dîvânü's-ş-îr* adını taşıyan eserinin yazma nüshasının varlığı Milano Kütüphanesi'nde tespit edilmiş ancak gün yüzüne çıkartılamamıştır. Divanı, kasidesi, şiirin kuralları üzerine yazdığı eserleri, diğer eserlerindeki şiirleri ve *Şemsü'l-'ulûm* kitabında istişhâd ettiği yaklaşık sekiz yüz şairin şiirleri onun büyük bir şiir birikiminin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışma Neşvân b. Saîd el-Himyerî'nin şairliği ve bir kısım şiirleri üzerinedir.

Anahtar Kelimeler

Arap Dili ve Belâgatı/Arap Edebiyatı, Şiir, Şair, Divan, Neşvân el-Himyerî, Şemsü'l-'ulûm.

Atıf Bilgisi

Karakaya, Ahmet. "Neşvân b. Saîd el-Himyerî'nin Şairliği ve Şiirleri". *Nisar* 5 (Kasım 2024), 25-55.

Geliş Tarihi	28.07.2024
Kabul Tarihi	12.10.2024
Yayın Tarihi	30.11.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	nisardergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Neşvân b. Saîd el-Himyeri's Poetry and Poems

Ahmet Karakaya | <https://orcid.org/0000-0003-0194-2094> | ahmet-kry@hotmail.com

PhD Student, Ankara University, Institute of Social Sciences, Basic Islamic Sciences,

Department of Arabic Language and Rhetoric, Ankara, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/01wntqw50>

Abstract

Neşvân b. Saîd el-Himyeri (d. 573/1178) is a Zaydi language and dictionary scholar who lived in Yemen, served as judge of the society he lived in, and adopted Mu'tazili views. He is a versatile author who produced many works in Arabic and Islamic sciences. The encyclopedic dictionary Şemsü'l-'ulûm ve devâ'u kelâmi'l-'Arab mine'l-külûm is a famous work that brings all his knowledge in various sciences towards the end of his eighty-five-year life to the present day. This work includes his tafsir, recitation, hadith, procedure and furû, farâiz, el-milel ve'n-nihâl, history, ensâb, language, syntax, grammar, literary poetry and prose, meaning, statement, aruz, rhyme, science. It shows that he has a vast knowledge in the fields of heaven (astronomy) and science of nebât (botany). Besides these, Neşvân b. Saîd is a poet who uses the power of poetry to convey his knowledge and thoughts in all his works. The opinion that he was a poet with a strong vocabulary and beautiful style was limited only to the complimentary narrations of his biography books. There is no independent study on Neşvân's poetry, which is overshadowed by his extensive knowledge, and there is also no magazine that brings his poems together. The existence of a manuscript copy of his work called Dîvânü'ş-şî'r was detected in the Milan Library, but it could not be unearthed. His divan, his ode, the works he wrote on the rules of poetry, the poems in his other works and the poems of approximately eight hundred poets that he compiled in his book Şemsü'l-'ulûm show that he has a great poetry accumulation. Therefore, this study is based on Neşvân b. It is about Saîd el-Himyeri's poetry and some of his poems.

Keywords

Arabic Language and Rhetoric/Arabic Literature, Poetry, Poet, Divan, Neşvân el-Himyeri, Şemsü'l-'ulûm.

Citation

Karakaya, Ahmet. "Neşvân b. Saîd el-Himyeri'nin Şairliği ve Şiirleri". *Nisar 5* (Kasım 2024), 25-55.

Date of Submission	28.07.2024
Date of Acceptance	12.10.2024
Date of Publication	30.11.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	nisardergisi@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Neşvân b. Saîd el-Himyerî yetenekli bir dilbilimci, çeşitli ilimlerde eserler bırakmış çok yönlü bir yazar ve şairdir. Şiirleri genellikle çok uzun değildir. Bütün eserlerinde edebî kültürün iki biçimi olan şiir ve nesri büyük bir ustalıklarla kullanan bir şahsiyettir. Pek çok yazar ve eleştirmen onun edebî kişiliğinden bahsetmiş ve şiirlerini nakletmiştir. Yemen'de zengin düşüncenin ve farklı din anlayışlarının tartışma zemini bulunduğu hicrî 6. asırda yaşamıştır. Bu tartışmalar zamanla onu da içine çeken siyasî çatışmalara ve sözlü kavgalara dönüştürmüştür. Neşvân, taraftarlarıyla fiilî bir mücadele içine girmekten kaçınmış ve kalemine sarılmıştır. Nesir ve şiirle münazara eden bir toplumun içinde yüksek ilmî konumundan, şairliğinden ve lider kişiliğinden aldığı tüm gücüyle temayülleri ortaya koymuştur. Fikirlerini eserleri aracılığıyla günümüze ulaştırmayı başarmıştır. Neşvân, mezhep taassubu içerisinde olan beş siyasî oluşumun içerisinde yaşamıştır. Geniş bilgisi ve fikirleriyle toplumsal hayatın merkezinde onlarla etkileşim içinde olmuştur. Tarihin her döneminde Yemen'in yüksek bir medeniyete sahip olduğunu, İslâm'ı desteklemede kendisinin ve mensubu olduğu Kahtânî toplumunun rolünün büyük olduğunu savunmuştur. Yemen millî edebiyatının öncüsü olan Lisânü'l-Yemen el-Hemdânî'den (ö. 360/971) birçok alanda etkilenmiştir.¹ el-Hemdânî'nin *ed-Dâmîga* adlı kasidesi ile Neşvân'ın *Himyeriyye Kasidesi* milli ve dini anlamda bu etkinin ilk örneğidir. İkinci olarak el-Hemdânî'nin Yemen tarihine dair on ciltten oluşan *el-İklîl* adlı eseri de onun temel kaynaklarından. İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) *Kitâbü't-Ticân fi mülûki Himyer*, Ubeyd b. Şeriyye el-Cürhümî'nin (ö. 67/686) *Kitâbü'l-mülûk ve aḥbâri'l-mâzîn*, İbn Kuteybe'nin (ö. 276/889) *Kitâbü'l-ma'ârif*, Ebi'l-Münzir es-Suhârî'nin (ö. 511/1118) *el-Ensâb* adlı eserleri; Neşvân'ın *Şemsü'l-ulûm*, *el-Hürü'l-în* ve *el-Ḳaşîdetü'n-Neşvâniyye* adlı eserlerindeki yazılarının ve şiirlerinin edebî ve tarihî kaynaklarıdır. Neşvân, döneminde var olan birçok ilim dalının temel kaynaklarından sahipsiz bilgiye ulaştıktan sonra özgün bir düşünceye ulaşmış bir yazar ve şairdir. Ardından çağlar boyunca güvenilir bir âlim olarak adından söz ettirmiştir. Tarihçi İmâdüddîn el-İsfahânî (ö. 597/1201) Neşvân'ın yaşadığı çağa tanıklık ederek ilk elden onun şairliğinden ve şiirlerinden övgüyle bahsetmiştir.²

Çalışmamızın temel kaynakları Neşvân el-Himyerî'nin en meşhur eseri *Şemsü'l-ulûm* ansiklopedik sözlüğü, *Şerhu Ḳaşîdeti'l-Himyeriyye*, *Kitâbü'l-Kavâfi* ve *Hürü'l-în* kitaplarıdır. Onun hayatı ve eserlerini araştırırken yararlandığımız kaynaklar; İsmail b. Ali el-Ekva'nın (1920-2008) *Neşvân b. Sa'îd el-Himyerî*, Ali Muhammed Zeyd'in *Teyyâratu'l-Mu'tezileti'l-Yemen*, Ziriklî'nin (1893-1976) *el-A'lâm*, Bağdatlı İsmâil Paşa'nın (1839-1920) *Hediyyetü'l-ârifîn*, el-Vecîh'in *A'lâmü'l-mü'ellifîne'z-Zeydiyye*, Süyûtî'nin (ö. 911/1505) *Buḡyetü'l-vu'ât*, İbnü'l-Kıftî'nin (ö. 646/1248) *İnbâhü'r-ruvât*, el-İsfahânî'nin (ö. 597/1201) *Ḥarîdetü'l-ḳaşr*, el-

¹ Ebû Muhammed Lisânü'l-Yemen el-Hasen Hemdânî, *Kitâbü'l-İklîl min aḥbâri'l-Yemen ve ensâbi Himyer* (10), thk. Muhibbuddin el-Hatîb (Beyrut: el-Matbaati's-Selefiyye, 1968), 10/28.

² İmâdüddin İsfahânî, *Ḥarîdetü'l-ḳaşr ve cerîdetü'l-aşr-Kısmu's-şuarâi's-Şâm*, thk. Şükri Faysal (Dimeşk: Matbûâti'l-Mecmûi'l-Âlemiyyi'l-Arabî, 1964), 3/268-271.

Hamevî'nin (ö. 626/1229) *Mu'cemû'l-üdebâ'* adlı eserleridir. Çalışmamızın tarihî coğrafya temel kaynakları; Habeşî'nin *Mesâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, el-Hemdânî'nin (ö. 360/971) *Kitâbü'l-İklîl*, Umâre el-Yemenî'nin (ö. 569/1174) *Târîhu'l-Yemen*, eş-Şâmî'nin *Târîhu'l-Yemen*, el-Hazrecî'nin *el-İkdü'l-fâhir*, Ekva'nın *Hicerü'l-ilm*, Ömer Ferrûh'un, *Târîhu'l-edebi'l-Arabî* adlı eserleridir.

1. Neşvân b. Sa'îd el-Himyerî ve Hayatı

Neşvân b. Sa'îd b. el-Himyerî el-Yemenî adıyla bilinen müellifin³ ebeveynleri Yemen'in soylu ailelerine mensuptur.⁴ Nesebi, merkezdeki krallığa bağlı olarak bölgesini yöneten akyâllara dayanmaktadır.⁵ Biyografi yazarları onun doğum yeri ve zamanını tespit etmekte zorlanmıştır.⁶ Neşvân, Yemen'deki Sa'dah ve San'a arasındaki Hâşid bölgesinde yer alan Hûs beldesinde doğmuştur.⁷ Doğum tarihi hicrî 5. yüzyılın ilk on yılındadır.⁸ Hayatının tamamını ilmi çalışmalarla Yemen beldelerinde geçirdikten sonra hicrî 573 yılında, milâdî 13 Haziran 1178 tarihinde⁹ yaklaşık 85 yaşında Havlân'da vefat etmiştir.¹⁰ Türbesi Sa'dah valiliğine bağlı Haydân bölgesinde yer alan Ebû Zeyd dağının zirvesinde adına yapılan bir camii ile beraber ziyarete açıktır.¹¹

³ Hayrüddîn Ziriklî, *el-A'lâm* (Beirut: Dârü'l-İlm li'l-Melayin, 2002), 8/20; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemû'l-mü'ellifin* (Beirut: Mektebetü'l-Mesnâ, 1957), 13/86; Necmüddîn Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen: el-Musemmâ el-müfid fi aḥbâri Şan'â ve Zebid ve şu'arâ'ü mülâkihâ ve a'yânihâ ve üdebâ'ihâ*, thk. Muhammed b. Ali el-Ekva' (Dimeşk: Matba'âtu's-Sa'âde, 1976), 297; İsmâil b. Ali Ekva', *Neşvân b. Sa'îd el-Himyerî* (Beirut: Dârü'l-Kitâbi'l-Cedîd, 1985), 7.

⁴ Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 298; Ömer Ferrûh, *Târîhu'l-edebi'l-Arabî* (Kahire: Mecmau'l-Lugati'l-Arabiyye, 1981), 3/362.

⁵ el-Himyerî Neşvân, *Şemsü'l-ulûm ve devâ'ü kelâmî'l-Arab mine'l-külûm (ve şahîhu't-te'lîf ve'l-emân mine't-tahrîf)*, thk. Hüseyin b. Abdullah el-Amrî vd. (Beirut ve Dımaşk: Dârü'l-Fikri'l-Mu'âsir ve Dârul-Fikr, 1999), 1/↔ (neşredenlerin girişi).

⁶ el-Himyerî Neşvân, *el-Hürü'l-în (ve tenbîhü's-sâmî'n 'an kütübî'l-ilmî's-şerâ'if dâne'n-nisâ'i'l-afâ'if)*, thk. Kemal Mustafa (Kahire: Matb'atü's-Suâde, 1948), 17.

⁷ Ekva', *Neşvân b. Sa'îd el-Himyerî*, 12-13; İsmâil b. Ali Ekva', *Hicerü'l-ilm ve me'âkilüh fi'l-Yemen* (Beirut-Dımaşk: Dârü'l-Fikri'l-Muâsir, 1995), 1/541; Ali Muhammed Zeyd, *Teyyârâtu Mu'tezileti'l-Yemen fi'l-karnî's-şâdisi'l-hicrî* (San'a: el-Merkezi'l Fransî li'd-Dirâsâti'l-Yemeniyyeti, 1997), 105; İsmâil b. Ali Ekva', "Neşvân el-Himyerî" (İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi, 2007), 25.

⁸ Ahmed b. Muhammed Şâmî, *Târîhu'l-Yemeni'l-fikri fi'l-asri'l-Abbâsî* (Beirut: Dârü'n-Nefâis, 1987), 2/249.

⁹ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemû'l-üdebâ'*, thk. İhsan Abbas (Beirut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1993), 6/2745; Celâlüddîn Süyûtî, *Buğyetü'l-vu'ât fi tabakâti'l-luğaviyyin ve'n-nühât*, thk. Muhammed Ebü'l-Fazl (Sayda: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.), 2/313; İsmâil Paşa Bağdatlı, *Hediyyetü'l-ârifin, esmâ'ü'l-mü'ellifin ve âşârü'l-muşannifin* (İstanbul: Maarif Vekâleti, 1951), 2/489; Ziriklî, *el-A'lâm*, 8/20; Kehhâle, *Mu'cemû'l-mü'ellifin*, 13/86; Ferrûh, *Târîhu'l-edebi'l-Arabî*, 3/362; Ekva', *Hicerü'l-ilm*, 1/548.

¹⁰ Ebü'l-Hasen Cemâlüddîn Alî b. Yûsuf b. İbrâhîm b. Abdilvâhid eş-Şeybânî İbnü'l-Kiftî, *İnbâhür-ruvât 'alâ enbâhi'n-nühât*, thk. M. Ebü'l-Fazl İbrâhîm (Kahire: Dârül-Fikri'l-Arabî, 1982), 3/343; Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'küb b. Muhammed Fîrûzâbâdî, *el-Bulğa fi terâcimi e'immeti'n-naḥv ve'l-luğa*, thk. Muhammed el-Mısrî (Dimeşk: Dârü Sa'duddîn, 2000), 303.

¹¹ Ekva', *Neşvân b. Sa'îd el-Himyerî*, 86.

Neşvân eserlerinde ders aldığı hocalarından ve yetiştirdiği öğrencilerinden bahsetmemiştir. Biyografisini yazanlar da onun hayatındaki bazı ayrıntılara ulaşamamışlardır. Büyük ihtimalle hayatının ve eğitiminin ilk yıllarını Hûs şehrinde geçirmiştir. İlmî hayatının başında bölgesindeki hocalardan dersler almış, daha sonra kitaplara yönelerek kendi gayretiyle, çağının tüm ilimlerinde yetkin bir âlim olmuştur. Onun çocukları ve torunları da âlim olarak yetişmiştir. Havlân'da kadılık yaparak büyük bir nüfuz sahibi olan Neşvân, Yemen'in gelmiş geçmiş en büyük âlimlerden biri sayılmıştır. *Şemsü'l-'ulûm* da bu coğrafyada yazılmış en kıymetli eserlerdendir.¹² Zekâsı, çalışkanlığı, ciddiyet ve vakarı ile çok yönlü bir âlim olarak Mu'tezilî görüşleri benimsemiştir.¹³ Asrının muhtelif ilimlerini içine alan otuza yakın kitap telif etmiştir. Eserleri arasında *Şemsü'l-'ulûm*, *Hûrû'l-'în*, *Mülûkü Himyer* ve *Akyâlû'l-Yemen (el-Kaşîdetü'n-Neşvâniyye)* ve *el-Kitâbü'l-kavâfi* neşredilmiştir. Diğer eserleri dünyanın çeşitli kütüphanelerinde yazma halinde bulunmaktadır. Bazı eserleri de kayıptır.¹⁴

1.1. Bir Şâir Olarak Biyografi Kaynaklarında Neşvân el-Himyeri

Biyografi yazarlarının çoğu Neşvân'ın hayatını yazmıştır. Onun eserlerini neşredenler de mukaddimelerinde müellifin hayatını sahil biyografi kaynaklarına dayandırmışlardır. Kitaplar, dergiler, tezler ve makaleler onun hayatından ve eserlerinden bahsetmişler. Bu araştırmaların hepsinde yazarlar onun usta bir şâir olduğunu belirtmişler.¹⁵ Sadece İbnü'l-Kıftî (ö. 646/1248) Neşvân'ın, âlimlerin şiiri gibi yapmacık şiirlerinin olduğunu ve kitaplarında tadı hoş olmayan şiir dizelerine rastlandığını söyleyerek ona eleştiride bulunmuştur.¹⁶ Ancak onun şairliğine kanaat eden ve şiirlerinden övgüyle bahseden yazarlar aşağıda görüleceği üzere daha çoktur.

Neşvân'ın çağdaşlarından şair ve tarihçi Umâre el-Yemenî (ö. 569/1174) onun için örgüsü kuvvetli, dizgisi güzel, büyük dağ şairlerinden biri olduğunu söylemiştir.¹⁷ Neşvân'ın çağdaşı olan İmâdüddin el-İsfahânî (ö. 597/1201) onun dağların şairlerinden biri olarak güçlü söz örgüsü ve yönteminin güzelliğiyle kıymetli sözler zikrettiğini, Beyhan halkının onu kendilerine hükümdar yaptığını ve şiirlerinde Yemen'le iftihar ettiği sözlere yer verdiğini belirtmiştir.¹⁸ Onun zamanından yaklaşık yirmi yıl sonra gelen İmam Abdullah b. Hamza (ö. 614/1217) uzun bir urcûzesinin bir beytinde onun şairliğinden övgüyle bahsetmiştir.¹⁹

¹² Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 1/2 (neşredenlerin girişi).

¹³ Zeyd, *Teyyârâtu Mu'tezileti'l-Yemen*, 107.

¹⁴ Ali b. Hasan Hazrecî, *el-'İkdü'l-fâhirü'l-Hasen min Tabakâti a'yânî ehli'l-Yemen (Trâzü 'alâmü'z zaman fi tabakâti 'ayânî'l-Yemen)*, thk. Abdullâh b. Kâid el-Abbâdî vd. (San'a: Mektebetü'l-Celîlî'l-Cedîd, 2009), 4/2203-2205; Ekva', *Hicerü'l-'ilm*, 1/541; Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 1/2 (neşredenlerin girişi).

¹⁵ İbnü'l-Kıftî, *İnbâhü'r-ruvât*, 3/342-343.

¹⁶ İbnü'l-Kıftî, *İnbâhü'r-ruvât*, 3/343.

¹⁷ Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 297.

¹⁸ İsfahânî, *Harîdetü'l-kaşr*, 3/268-271.

¹⁹ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 1/16 (neşredenlerin girişi).

بَلْ هُوَ مِنْ أَرْفَعِ بَيْتٍ فِي الْيَمَنِ / قَدْ اسْتَوَى السِّرُّ لَدَيْهِ وَالْعَلَنُ

Aksine onun beyitleri Yemen'de en yüksektydi,

Bu sayede onda olan değerleri yaymış ve açığa çıkarmıştı.

Yâkût el-Hamevî (ö. 626/1229) Neşvân'ın Yemenli âlim bir emir, seçkin bir fakih, tarihi, dili, nahvi, edebiyatın tüm sanatlarını iyi bilen fasih ve belîğ iyi bir şair olduğunu söylemiştir.²⁰ Yemenli tarihçi Ali b. Hasan el-Hazrecî (ö. 812/1410) Neşvân'ın zamanının insanları içinde en bilgini olduğunu, düşüncelerini en güzel şekilde ifade eden ve sözlerini birbirine bağlayarak akıcı ve güzel konuşan bir şair olduğunu nitekim *Şemsü'l-'ulûm*'da ve *Hûrû'l-'în*'de geniş bilgisini ve derin anlayışını ortaya koyduğunu söylemiştir.²¹ Ziriklî (1893-1976) onun hem kadı ve allâme hem de edip ve lügatçı olduğunu söylemiştir.²² Ömer Ferruh (1904-1987) onun, âlimlerin söylediği tarzda bilgi içeren, biraz gösterişli şiirler yazan bir şair olduğunu belirtmiştir.²³ Kehhâle (1905-1987) onun fakih, edip, şâir, dil, lügat, nahiv, tarih, ensâb ve diğer bilimlerle ilgili bir âlim ve lider olduğunu söylemiştir.²⁴ Şevkî Dayf (1910-2005) Neşvân'ın ilminin genişliğinden, eserlerinden ve Mu'tezilî bir âlim olduğundan bahsetmiştir.²⁵ Yemenli tarihçi İsmâil b. Ali el-Ekva' (1920-2008) onun kadı ve imam olmakla birlikte dil, tefsir, sarf ve nahiv, tarih, ensab ve diğer edebiyat sanatlarında seçkin bir bilgin, belâgatli bir şair ve belîğ yazıları olan bir âlim olduğunu söylemiştir.²⁶ Neşvân'ın *el-Hûrû'l-'în* kitabını da neşreden Kemâl Mustafa onun asil, faziletli, sanatçı, zeki bir insan olduğunu ayrıca dilde, nahivde, ensâb ve tarihte, edebi sanatlarla ilgili diğer tüm alanlarda bilgin bir şair olduğunu vurgulamıştır.²⁷ Batılı Julie Scott Meisami ve Paul Starkey derledikleri Arap literatürü kitabında onun hayatından ve eserlerinden övgüyle bahsetmişlerdir.²⁸

1.2. Neşvân el-Himyeri'nin Şiirlerini ve Şiir Bilgisini İçeren Kitapları

Neşvân'ın eserlerinde şiir ve nesir iç içedir. Dil, tarih ve düşünce kitaplarında bir meseleyi daha etkili anlatmak için şiir yeteneğini kullanan bir şahsiyettir. Ayrıca eserlerinde şiir hakkında teorik bilgiler vermesi, aruz ve kâfiyenin kurallarından ayrıntılı bir şekilde bahsetmesi onun geniş bir şiir bilgisine sahip olduğunu göstermektedir. Neşvân'ın şiirlerini ve şiir hakkında bilgisini sunduğu kitapları şunlardır:

²⁰ el-Hamevî, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, 6/2745.

²¹ Hazrecî, *el-'İkdü'l-fâhirü'l-ḥasen*, 4/2203-2205; Ekva', *Hicerü'l-'ilm*, 1/541; Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 1/1 (neşredenlerin girişi).

²² Ziriklî, *el-A'lâm*, 8/20.

²³ Ferruh, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, 3/362-363.

²⁴ Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, 13/86.

²⁵ Şevkî Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî* (Mısır: Dârül-Meârif, 1960), 4/138.

²⁶ Ekva', *Hicerü'l-'ilm*, 1/541.

²⁷ Neşvân, *el-Hûrû'l-'în*, 17 (neşredeninin mukaddimesi).

²⁸ Julie Scott Meisami - Paul Starkey, *Arabic Literature* (London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 1998), 2/580.

1.2.1. Mülûkü Hîmyer ve Akyâlû'l-Yemen ve Şerhu'hâ el-Müsemmâ Hülâşatü's-Sîre el-Câmî'a li-'Acâibi Ahbâri'l-Mülûki't-Tebâbi'a

Neşvân'ın *el-Kaşîdetü'n-Neşvâniyye* veya *Şerhu'l-Kaşîdeti'l-Himyeriyye* diye bilinen kitabıdır.²⁹ O, *Mülûkü Hîmyer ve akyâlû'l-Yemen* adını taşıyan 139 beyitlik kasidesine *Hülâşatü's-sîre el-câmî'a li-'acâibi ahbâri'l-mülûki't-tebâbi'a*³⁰ adıyla bir şerh yazmıştır. Daha sonra kasidesini ve şerhini yukarıda zikrettiğimiz uzun başlık altında bir kitapta birleştirmiştir.³¹ Neşvân bu kasidesini yazarken el-Hemdânî'nin *el-İklîl* ve *ed-Dâmiğa* adlı eserlerinden³² Yemen'in İslam öncesi Akyâl, Ezvâ, Himyer ve Tübbâ gibi ünlü karakterlerinin hâkimiyetlerini destansı unsurlarla anlatma hususunda etkilenmiştir. Bu kitaptaki şiirlerinde Güney Arapları'nı Kuzey Arapları'na karşı imâmete liyakat hususunda övmüştür. Şerhi de kasideye katkıda bulunmuş³³ ve eser bütün olarak neşredilmiştir.³⁴ Meşhur kaside şöyle başlamaktadır:³⁵

الْأَمْرُ جِدٌّ وَهُوَ غَيْرُ مَزَاحٍ / فَأَعْمَلُ لِنَفْسِكَ صَالِحاً يَا صَاحِبَ

Bu iş ciddidir ve şaka değildir, kendin için bir iyilik yap dostum!

1.2.2. Kitâbü'l-Kavâfi

Neşvân'ın *Şemsü'l-'ulûm'da* bahsettiği *Müşkili'r-revî ve sırâtîhi's-sevî* kitabıyla aynı eser olmalıdır.³⁶ Çünkü Neşvân'ın *Şemsü'l-'ulûm'da* *Müşkili'r-revî ve sırâtîhi's-sevî* kitabına atf yapılarak bahsettiği Arap edebiyatında kâfiye düzenini oluşturan altı harfe verilen özel isimler ve kâfiye düzenini oluşturan harf grubunun hareketleri konusu aynı şekilde *el-Kitâbü'l-Kavâfi'de* yer almaktadır.³⁷ *Kitâbü'l-Kavâfi'nin* bir yazma nüshası Leiden Üniversitesi

²⁹ Zirikî, *el-A'lâm*, 8/315; el-Himyerî Neşvân, *Mülûkü Hîmyer ve akyâlû'l-Yemen ve şerhu'hâ el-müsemmâ Hülâşatü's-sîre el-câmî'a li-'acâibi ahbâri'l-mülûki't-tebâbi'a*, thk. Ali b. İsmâil el-Müeyyed - İsmâil b. Ahmed el-Cerâfi (Beirut: Dâru'l-'Avde, 1978), * (neşredenlerin girişi).

³⁰ Ekva', *Hicerü'l-'ilm*, 2/549.

³¹ Abdüsselâm b. Abbas Vecîh, *A'lâmü'l-mü'ellifine'z-Zeydiyye* (Umman: Müessesetü'l-İmâm Zeyd b. Ali es-Sekâfiyye, 2018), 2/397-398; Ekva', "Neşvân el-Himyerî", 26.

³² Ekva', "Neşvân el-Himyerî", 26; es-Seyyid Ahmed Hüseyinî, *Müellifâtü'z-Zeydiyye* (Kum: Menşûrât Mektebeti Âyetullah el-Uzmâ el-Merâşî en-Necefi, 1413), 1/222.

³³ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 26; Ferrûh, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, 3/362-363.

³⁴ Abdullah Muhammed Habeşî, *Mesâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen* (Ebûzabî: el-Mecmeu's-Sekafi, 2004), 477; Neşvân, *Mülûkü Hîmyer ve akyâlû'l-Yemen*, Kitabın Girişi; Ekva', *Hicerü'l-'ilm*, 1/549.

³⁵ Neşvân, *Mülûkü Hîmyer ve akyâlû'l-Yemen*, 1; Ben Sa'îd Nachouân, *La Qasidah Himyarite de Nachouân Ben Sa'îd*, çev. René Basset (Cezayir: Typographie Adolphe Jourden, 1914), 9; Kadhi Neshwan Ibn Sa'îd, *The lay of the Himyarites*, çev. Captain W.F. Prideaux (William Francis) (Sehore: The High School Press, 1879), 2-3.

³⁶ Hüseyinî, *Müellifâtü'z-Zeydiyye*, 2/357; Ekva', "Neşvân el-Himyerî", 26.

³⁷ el-Himyerî Neşvân, *el-'Arûz fi dirâsetin taḥbîkiyyetin ve ma'ahû kitâbü'l-kavâfi li-Neşvân el-Himyerî*, thk. Muhammed Ebü'l-Fütûh Şerîf (Kahire: Mektebetü's-Şebâb, 1984), 129-175; Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 1/142-144; Ekva', "Neşvân el-Himyerî", 33/25-26.

Kütüphanesi'nde (nr. 2113) bulunmaktadır.³⁸ Aynı zamanda *el-Kitâbü'l-Kavâfi el-'Arûz: Dirâsetü't tatbîkiyyeti ve me'ahû Kitâbü'l-kavâfi li-Neşvân el-Himyeri* ismiyle neşredilmiştir.³⁹ (*Beyânü*) *Müşkili'r-revî ve sırâthi's-sevî* eseri de 1983 yılı *Mecelletü'l-mecma'i'l-'ilmiyyi'l-Hindî*'de yayınlanmıştır.⁴⁰

1.2.3. Mîzânü'ş-şu'arâ ve Teşbîtü'n-Nizâm

Mîzânü'ş-şu'arâ ve teşbîtü'n-nizâm adlı eserin yazma bir nüshası Teymûriyye Kütüphanesi'ndedir.⁴¹ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*'da aruz ölçüsünü ve aruz sistemindeki bahirleri açıklarken *Mîzânü'ş-şî'r ve teşbîtü'n-nizâm*⁴² kitabına iki yerde atıfta bulunmuştur.⁴³ *Mîzânü'ş-şu'arâ* ile *Mîzânü'ş-şî'r* farklı kitaplarsa o zaman *Şemsü'l-'ulûm*'un muhakkiklerinin dipnotta belirttikleri gibi *Mîzânü'ş-şî'r* kayıp eserler arasındadır.

1.2.4. Kitâbü'n-Neķā'iz Beynehû ve Beyne'l-Kâsimiyyîn

Neşvân'ın özellikle, Kâsimîlerin liderleri için kullandıkları abartılı ifadelerle cevap vermek için söylediği şiirleri *Kitâbü'n-Neķā'iz*'de toplanmıştır. Yemen'de Kâsimîlerin lideri Hüseyin b. Kâsim kendisinin Resûl'den daha faziletli olduğunu ve sözlerinin *Kur'ân'dan* daha güzel yol gösterici olduğunu iddia etmiştir. Takipçileri onun bu sözünü ölümünden sonra da tekrar etmişlerdir. Hüseyin b. Kâsim'in gaybette olan ve beklenen Mehdî el-Muntazar (Gaybeti 260/874) olduğunu iddia eden⁴⁴ Füleite b. Kâsim'in şiiri şöyledir:⁴⁵

أَنَا شَاهِدٌ بِاللَّهِ فَإِشْهَدُ يَا فَتَى / بِفَضَائِلِ الْمُهْدِيِّ عَلَى فَضْلِ النَّبِيِّ

Ben, Allah'ın varlığına şahitlik ettiğim gibi ey genç, el-Mehdî'nin faziletinin

Nebî'nin faziletinden üstün olduğuna da şahitlik ediyorum.

Yine Yemen tarihinde bir devlet kurucusu olan Zeydî el-Hâdî el-İmam'ın soyundan gelen ve onun halefi olan Yahyâ b. Hüseyin el-Hâdî'ye hürmetlerini abartan bir taraftar grubu vardı. Neşvân, bu abartılarından dolayı onlara da muhalefet etmiş ve onlar hakkında şu şiirini söylemiştir:⁴⁶

إِذَا جَادَلْتُ بِالْقُرْآنِ حَصْبِي / أَجَابَ مُجَادِلًا بِكَلَامِ يَحْيَى

³⁸ Vecîh, *A'lâmü'l-mü'ellifine'z-Zeydiyye*, 2/398; Habeşî, *Mesâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, 375.

³⁹ Neşvân, *el-'Arûz fi dirâsetin tatbîkiyyetin ve me'ahû kitâbü'l-kavâfi*, 4; Ekva', "Neşvân el-Himyeri", 33/25-26.

⁴⁰ el-Himyeri Neşvân, *Kitâbü'l-Kavâfi*, thk. Muhammed Aziz Şems (Hindistan: Aligarh İslâm Üniversitesi Mecelletü'l-Mecma'i'l-'ilmiyyi'l-Hindî, 1983), s. 235-269.

⁴¹ Ekva', *Neşvân b. Sa'îd el-Himyeri*, 82-85; Ekva', "Neşvân el-Himyeri", 25-26; Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 1/ف (neşredenlerin girişi).

⁴² Vecîh, *A'lâmü'l-mü'ellifine'z-Zeydiyye*, 2/398; Ekva', *Hicerü'l-'ilm*, 1/549.

⁴³ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 1/421, 1/525.

⁴⁴ Zeyd, *Teyyârâtu Mu'tezileti'l-Yemen*, 106-107; Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 1/ف (neşredenlerin girişi); Mustafa Öz, "Mehdî el-Muntazar" (Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi, 2003), 28/376-377.

⁴⁵ Ekva', *Neşvân b. Sa'îd el-Himyeri*, 20-22.

⁴⁶ Zeyd, *Teyyârâtu Mu'tezileti'l-Yemen*, 109.

فَقُلْتُ لَهُ : كَلَامُ اللَّهِ وَحْيٌ / أَتَجْعَلُ قَوْلَ يَحْيَىٰ عَنْهُ وَحْيًا؟!

Ne zaman Kur'ân'dan destek alarak hasmımla mücadeleye girişsem,

Yahyâ'nın sözüne yapışmış bir cedelci ile karşılaşırım.

Ben de onlara dedim ki: Allah'ın sözü vahiydir.

Sen Yahyâ'nın sözünü vahiyden mi sayarsın?!

1.2.5. Urcûze fi'ş-Şühûri'r-Rûmiyye

*Urcûze fi mârifeti'ş-şühûri'r-rûmiyye*⁴⁷ ismiyle de bilinen ve astronomiye dair bilgiler içeren eserin bir nüshası Ambrosian Kütüphanesi'nde, başka bir nüshası Dârü'l-Kütübî'l-Misriyye'de⁴⁸ ve dağınık haldeyken sonradan toplanmış bir nüshası da Mektebetü Âli'l-Hâşimî'de yer almaktadır.⁴⁹

1.2.6. Târîhu'l-Yemen ve Ensâbühû

Neşvân'ın nazmettiği tarih içerikli bir kitaptır ve kasidenin fahr bölümü kitabın içeriğinden haber vermek için şöyle başlar:⁵⁰

ذَكَرْتُ دِيَاراً دَارِسَاتٍ حَوَالِيَا / سُوماً وَأَطْلَالَ عَقَّتْ وَمَعَانِيَا

Boş kalmış diyarlardan, çayırlardan, harman yerlerinden,

Harabelerden ve zengin meskenlerden bahsettim.

1.2.7. Kitâbü'l-Misk

Tarihçi ez-Zahîf (ö. 916/1510) bu eserin Neşvân'ın şiir divanı olduğunu söylemiştir.⁵¹

1.2.8. Dîvânü'ş-Şi'r

Neşvân b. Sa'îd el-Himyerî adına müstakil bir çalışma yapan Yemenli tarihçi İsmâil b. Ali Ekva' (1920-2008) Neşvân'ın divanının yazma bir nüshasını sadece Milano Kütüphanesi'nde (İtalya) tespit ettiğini söylemiştir.⁵²

1.2.9. Ahkâmu San'a ve Zebîd

Bu eser, bir tarih kitabı olmasının yanı sıra Neşvân'ın didaktik şiirlerini de içermektedir. Ambrosian Kütüphanesi'nde (İtalya) Arapça yazma eserler arasındadır.⁵³

⁴⁷ Ekva', "Neşvân el-Himyerî", 26; Ferrûh, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, 3/363.

⁴⁸ Habeşî, *Mesâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, 567.

⁴⁹ Vecîh, *A'lâmü'l-mü'ellifîne'z-Zeydiyye*, 2/397.

⁵⁰ Vecîh, *A'lâmü'l-mü'ellifîne'z-Zeydiyye*, 2/397; Hüseyinî, *Müellifâtü'z-Zeydiyye*, 1/239; Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, 5/161.

⁵¹ Vecîh, *A'lâmü'l-mü'ellifîne'z-Zeydiyye*, 2/398.

⁵² Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 311; Ekva', *Hicerü'l-'ilm*, 1/548; Ekva', *Neşvân b. Sa'îd el-Himyerî*, 26.

⁵³ Habeşî, *Mesâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, 477; Vecîh, *A'lâmü'l-mü'ellifîne'z-Zeydiyye*, 2/397; Umâre el-

2. Neşvân el-Himyeri'nin Şairliği ve Konularına Göre Bazı Şiirleri

Şiir kişinin duygu ve düşünce dünyasının inceliklerini barındırır. Zihninin derinliklerinden damıttığı fikirlerini duygusal olarak mısralara döken bir şair insanları daha derinden etkiler. Neşvân da şiirleri ile takipçilerinin, okuyucularının ve hasımlarının üzerinde etkili olmak istemiştir.

2.1. Neşvân el-Himyeri'nin Şairliği

Neşvân, şairlik yönünü kendisinde bir istidat olarak fark ettikten sonra içinde doğup büyüdüğü Arabî kültürün sayesinde şiir yazma yeteneğini geliştirmiştir. Büyük bir âlim olmanın yanında usta bir şair olarak da tanınmıştır. Eserleri sayesinde çeşitli konularda yazdığı pek çok şiiri günümüze ulaştırmıştır. Neşvân, ilk olarak hayatını anlattığı, duygu ve düşüncelerini dile getirdiği şiirleriyle dikkat çekmiştir. Ardından bütün kitaplarında bilgisini ve fikrini ortaya koymak için şiirin gücünden faydalanmıştır. Eserlerinde bir konuyu özetlemek, meselenin akılda kalıcılığını artırmak veya duyguları harekete geçirmek için düzyazıdan şiire yönelmiştir. Şiirleri sayesinde onun duygu ve düşünce dünyası günümüze daha sağlıklı bir şekilde ulaşmıştır.⁵⁴

2.2. Neşvân el-Himyeri'nin Şiirleri

Neşvân'ın pek çok şiiri vardır ancak yeterli araştırma ve çalışma olmadan her bir beytine ulaşmak mümkün değildir. Çeşitli eserlerindeki pek çok şiiri klasik Arap edebiyatının şiir türlerine örnek gösterilebilir. *el-Şa'îdetü'n-Neşvâniyye*, onun şiirdeki ustalığını gösteren, oryantalistlerin incelemeleriyle Arapça ve İngilizce neşri yapılan başlıca manzum bir eserdir.⁵⁵ Burada Neşvân'ın ulaşabildiğimiz bazı şiirlerini belirli başlıklar altında inceleyeceğiz.

2.2.1. Otobiyografik Şiirleri

Arap şiirinde böyle bir konu olmasa da birçok şairin şiirlerinde kendisinden bahsettiğini görürüz. Neşvân da bazı şiirlerinde nesebinden, memleketinden ve çocuklarından bahsetmiştir. Neşvân bir şiirinde soyunu Himyer Kralı Hassân Zû Merâsîd b. Zû Sehar'a veya Neml sûresinde bahsedilen Sebe Melikesi Belkıs'ın babası el-Hedhâd b. Şerah b. Şürahbîl b. Zû Sehar'a dayandırmıştır.⁵⁶ Bu şiiri şöyledir:⁵⁷

Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 311.

⁵⁴ Ferrûh, *Târîhu'l-edebi'l-Arabî*, 3/362-363.

⁵⁵ Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 297-366; İsfahânî, *Harîdetü'l-kaşr*, 3/268-271; Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-Arabî*, 5/138, 675.

⁵⁶ Zirikî, *el-A'lâm*, 8/20; Kehmâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, 13/86; Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 297; Ekva', *Neşvân b. Sa'îd el-Himyeri*, 7.

⁵⁷ Neşvân, *Mülûkü Himyer ve akyâlü'l-Yemen*, 158; Nachouân, *La Qasidah Himyarite de Nachouân Ben Sa'îd*, 28; Neşvân, *Şemsü'l-ülûm*, 1/↯ (neşredenlerin girişi); Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 29; Ibn Sa'îd, *The lay of the Himyarites*, 36-37; Neşvân, *el-Hürü'l-'în*, 16.

أَوْ ذُو مَرَائِدَ جَدْنَا الْقَيْلُ ابْنِ دِي / سَحَرَ، أَبُو الْأَذْوَاءِ رَحْبُ السَّخِ

وَبُنُوهُ ذُو قَيْنٍ وَ ذُو شَقْرٍ وَ ذُو / عُمْرَانَ، أَهْلُ مَكَارِمٍ وَ سَمَاحِ

el-Kayl Zû Merâsîd b. Zû Sehar bizim dedemizdir ve o semiz hayvanları bol Ebü'l-Ezvâ'nın atasıdır.

Onun oğulları Zû Gayn ve Zû Şegar ve Zû Umran'dır, onlar asalet ve cömertlik ehlidir.

Neşvân hem anne hem de baba tarafından soylu bir aileden geldiğini de şu beytiyle ifade etmiştir:⁵⁸

نَسَبٌ كَأَنَّ عَلَيْهِ مِنْ شَمْسِ الضُّعَى / نُورًا وَمِنْ فَلَقِ الصَّبَاحِ عُمُودًا

Kuşluk vaktinin güneşinden bir ışık ve sabahın şafağından sütun gibi bir soy.

Neşvân, bir beytinde hasretini dile getirirken doğup büyüdüğü memleketinin adını zikretmiştir:⁵⁹

بِشَاطِينِ حَوْثٍ مِنْ دِيَارِ بَيْ حَرْبٍ / لِقَلْبِي أَشْجَانٌ مُعَدَّبَةٌ قَلْبِي

Hûs sahilleri için Benî Harb diyarında kalbime acı veren (hatıralar) var.

Neşvân, Şemsü'l-'ulûm eserini tamamladığında sevincini paylaşırken bulunduğu yerden ve tarihten haber vermiştir:⁶⁰

وَ فِي سَنَةِ السَّبْعِينَ وَالْخَمْسِ تَمَّ مَا / جَمَعْتُ مِنَ التَّصْنِيفِ فِي رَمَضَانَ

وَأَكْمَلْتُ مِنْ هَذَا الْكِتَابِ فُصُولَهُ / وَلَمْ أَنْفَصِلْ عَنْ بَلَدِي وَمَكَانِي

Ve yetmiş beş senesinde Ramazan'da tasnifi toplandı.

Bu kitabın bölümlerini tamamladım, şehrimden ve yerimden ayrılmadım.

Neşvân, kısa bir urcûzesinde rûmî aylardan bahsederken Ca'fer adında bir oğlunun olduğu bilgisini bize vermiştir. Nüdbe şeklinde bu beyit şöyledir:⁶¹

يَا جَعْفَرَاهُ أَصْفَرَتْ أَلْيَاكَ / لِمَطَّلِعِ الْعَوَاءِ وَالسَّمَآكَ

Balıkların ve uluyanların ortaya çıktığı zamanda ey Ca'fer gözlerin sarardı.

⁵⁸ Umâre el-Yemenî, Târîhu'l-Yemen, 298.

⁵⁹ Neşvân, Şemsü'l-'ulûm, 3/1610; Ekva', Hicerü'l-'ilm, 1/541; Umâre el-Yemenî, Târîhu'l-Yemen, 299.

⁶⁰ Neşvân, Şemsü'l-'ulûm, 1/35 (Neşvân'ın mukaddimesi); Selâhuddîn b. Abdillâh Müneccid, el-Müntekâ min dirâsâti'l-müsteşrikin: Dirâse muhtelifi fi's-şekâfeti'l-'Arabîyye (Kahire: Matbaatü'l-Cenneti't-Te'lif ve't-Tercemetü ve'n-Neşr, 1955), 1/77.

⁶¹ Ferrûh, Târîhu'l-edebi'l-'Arabî, 3/363; Ekva', Neşvân b. Sa'îd el-Himyeri, 85-86.

2.2.2. Fahr Şiirleri

Sözlükte iftihar etmek, övünmek anlamına gelen fahr kelimesi, edebî bir terim olarak şairlerin kendisini, nesebini, kabilesini, mezhebini övdüğü şiir türü veya şiir bölümüdür. Fahr, Arap şiirinin kökleri çok eskiye dayanan temalarındandır. İnsanın kendisine olan sevgisi insanî doğasını ve kavmini tercih etmesine ve anlatmasına vesile olur. Bir kişi kendisiyle gururlanmak istiyorsa şahsının büyüklüğünü ve köklerinin asaletini hissetmelidir. Bu insanın doğal bir hissiyatıdır. Neşvân da eski çağların kralları olan atalarıyla gurur duyarak şiirler söylemiştir.⁶²

مِنَّا التَّبَاعَةُ الْيَمَانُونَ الْأُولَى / مُلْكُوا الْبَسِيطَةَ سَلَّ بِدَلِّكَ تُخْبِرُ

Sor ki sana söylensin: Bizden ilk seksen tebâbi'a⁶³ yeryüzünün sahibiydi.

مِنْ كُلِّ مَرْهُوبِ الْإِقَاءِ مُعَصَّبٍ / بِالتَّاجِ غَازٍ بِالْجِيُوشِ مُظَفَّرٍ

Her türlü korkuyu salarak ve tacına bağlı olarak muzaffer ordularla akın ederlerdi.

تَعْتَوُ الْوُجُوهُ لِسَيْفِهِ وَلِرُمَحِهِ / بَعْدَ السُّجُودِ لِتَاجِهِ وَالْمُعْفِرِ

Yüzler, tacına ve miğferine secde ettikten sonra kılıcı ve mızrağı önünde eğilirdi.

فَأَفْخَزَ بِقَحْطَانٍ عَلَى كُلِّ الْوَرَى / قَالَتَأَسُّ مِنْ صَدَفٍ وَهُمْ مِنْ جَوْهَرِ

Bu yüzden bütün âdemoğluna karşı Kahtânî'lerle gurur duyuyorum çünkü diğer insanlar sedef onlar mücevherdir.

وَحَلِيفَةُ الْخُلَفَاءِ نَحْنُ عِمَادُهَا / فَهَمَّتْ نَهْمُ بَعْدَلٍ وَإِلِ تَقْدِيرِ

Ve halifelerin halifesi bizim temel dayanağımızdır, biz de ondan uzaklaşsaydık güçlü olamazdık.

Bu mısralar Neşvân'ın, Yemen'in eski çağlardaki kralları için gururla söylediği, onları halklarının ve tüm insanların üstünde kılmak için dile getirdiği uzun bir şiirinin beyitleridir. Betimlemelerinde onun soyundan gelen krallar asıl kahramanlardır diğer insanlar ise sıradandır. Onların öfkesi diğer insanların öfkesiyle kıyaslanamaz, bu yüzden düşmanlarıyla savaştıklarında vadileri kan ve vücut parçalarıyla doldururlar, kartallar ve şahinler oralara inerek aç karınlarını doyururlar. Neşvân'ın gururunun tezahür ettiği başka şiirleri de vardır. Dini bir fırka olan Kâsımîler'den duyduğu şiirlere yine gurur içinde şiirle cevap vermiştir. Kâsımîler'den şöyle bir şiir duymuştur:⁶⁴

أَمَّا الصَّحِيحُ فَإِنَّ أَصْلَكَ فَاسِدٌ / وَجَزَاكَ مِنَّا ذَابِلٌ وَمُهَنْدِ

⁶² Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 303-304; Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, 5/139.

⁶³ Hüseyin Algül, "Himyeri'ler" (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1998), 18/62-63 Hadramut'un hâkimiyetini elinde tutabilen Himyerî krallarına Tübbâ' denirdi. Tübbânın çoğulu Tebâbia'dır. Himyerî krallığının ikinci dönemi olan Tebâbia devri 4. yüzyılın başından 525 yılına kadar sürmüştür.

⁶⁴ Dayf, *Târîhu'l-edebi'l-'Arabî*, 5/139.

Neyin doğru olduğuna gelince, senin aslın bozuktur, bizden göreceğin karşılık hasımlık ve ölümdür.

Neşvân bu beyte karşı sessiz kalmamış ve şu şiirle cevap vermiştir:⁶⁵

مِنْ أَيْنَ يَأْتِيهِ الْفَسَادُ وَلَيْسَ لِي / نَسَبٌ خَبِيثٌ فِي الْأَعَاجِمِ يُوجَدُ

Bozulukluk nereden geliyor bana? Benim acemler gibi kötü bir soyum yoktur.

لَا فِي غُلُوجِ الرُّومِ خَالَ أَرْزُقُ / أَبَدًا وَلَا فِي الْحَبَشِ جَدُّ أَسْوَدُ

Nesebimde kesinlikle ne mavi gözlük inkârcı bir Rûm ne de siyahî bir atadan gelen Habeşli bir köle vardır.

إِنِّي مِنَ النَّسَبِ الصَّرِيحِ إِذَا إِمْرُؤُ / غَلَبَتْ عَلَيْهِ الْعُجْمُ فَهَوَ مُؤَلَّدُ

Ben sağlam bir soydanım, eğer bir kişi bir aceme yenilirse o müvellettir.

Yine Neşvân onlardan şiirle gelen tehditlere şöyle cevap vermiştir:⁶⁶

فَدَعِ التُّهَيْدَ بِالْحُسَامِ جَهَالَةَ / فَحُسَامِكَ الْقَطَّاعِ لَيْسَ لَهُ يَدُ

O halde hoyratça kılıçla tehdidi bırak, çünkü sende keskin kılıçları tutacak bir el yok.

مَنْ قَدْ تَرَكْتَ بِهِ قَتِيلًا ؟ أَنْبِي / مِمَّنْ تَوَعَّدِهِ وَمَنْ تَهْدَدُ

Onunla kimi ölüme terk ettin? Kimi korkuttuğunu ve tehdit ettiğini bana haber ver.

إِنَّ لَمْ أَمِتْ إِلَّا بِسَيْفِكَ إِنِّي / لِقَرِيرٍ عَيْنٍ بِالْبِقَاءِ مُخَلَّدُ

Ancak senin kılıcınla ölürsem o zaman ben ölümsüz kalacağım!

Neşvân'ın, imâmetin sadece soyla belirlendiğini iddia edenlere karşı itikadının sağlamlığından ve üstünlüğün ancak takvâ ile olduğundan bahseden bir şiiri de vardır. Bu şiirinde soyuyla gururlananlara karşı inancı ve ahlâkıyla övündüğünü görüyoruz.⁶⁷

أُتِيهَا السَّائِلُ عَنِّي إِنِّي / مُطَهِّرٌ مِنْ مَذْهَبِي مَا أُبْطِنُ

مَذْهَبِي التَّوَجِيدُ وَالْعَدْلُ الَّذِي / هُوَ فِي الْأَرْضِ الطَّرِيقُ الْبَيِّنُ

إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِالْأَمْرِ الَّذِي / هُوَ أَتَقَى النَّاسَ وَالْمُؤْتَمَنُ

كَأَنَّكَ مَنْ كَانَ لَا يَجْهَلُ مَا / وَرَدَ الْقَرْصُ بِهِ وَالسُّنُّ

Ey beni soruşturan benim mezhebim âşikârdır ve ben büyük bir batından değilim.

⁶⁵ Dayf, *Târîhu'l-edebe'l-'Arabî*, 5/139.

⁶⁶ İsfahânî, *Harîdetü'l-kaşr*, 2/558; Dayf, *Târîhu'l-edebe'l-'Arabî*, 5/140.

⁶⁷ Ekva', *Neşvân b. Sa'îd el-Himyeri*, 30; Zeyd, *Teyyârâtu Mu'tezileti'l-Yemen*, 113.

Benim mezhebim yeryüzünde apaçık yol olan tevhid ve adalettir.

İnsanların emir olmaya en layık olanı (Allah'tan) en çok sakınanı ve güvenilir olanıdır.

Kim olursa olsun, farzın ne olduğundan ve bunda belirtilen sünnetlerden habersiz değildir.

2.2.3. Hiciv Şiirleri

Arap edebiyatının en eski ve en önemli şiir türlerinden birisi de hicivdir. Zıddı olan övgüden doğmuştur. Bu sanat nesilden nesile gelişerek aktarılmaya devam etmiştir.⁶⁸ Özgün bir şair ve seçkin bir ilim adamı olan Neşvân, engin bilgisiyle kazandığı yüksek statüsünü koruyarak iftiralarından uzak, sitemle birlikte etkileyici hiciv şiirleri söylemiştir. Görüşlerini açık bir şekilde söyleyince mutaassıplar onu hiciv şiirleriyle tehdit ve tekfir etmişlerdir. Fakat Neşvân, *وَجَزُّوا سَيِّئَةَ سَيِّئَةٍ مِثْلُهَا* “Bir kötülüğün karşılığı, aynı şekilde bir kötülüktür.”⁶⁹ âyetine bağlı kalarak aşırıya gitmemiştir. Hadramut’a yaptığı bir yolculuktan döndükten sonra Kâsımîler’den kendisine üç yüz şiir ulaştı ve o da onlara şu mısralarla cevap vermiştir:⁷⁰

وَإِذَا اضْطَرَزْتَ إِلَى الْجَوَابِ فَلَا تَجِبْ / إِلَّا نَظِيرًا فِي الرِّجَالِ مُسَاوِيًا

أَوْ كَلَّمَا عَوَتِ الْكِلَابِ أَجْبِيهَا / تَاللهِ لَا أَصْبَحْتُ كَلْبًا عَاوِيًا

Nazîre olarak cevap vermek zorunda kalırsanız ancak denk olan erkekler cevap versin.

Ya da ne zaman köpekler ulusa, onlara şöyle cevap veririm:

“Vallahi uluyan bir köpeğe dönüşmedim.”

Hem imâmetin sadece Kureyş’e ait olduğunu iddia edenlere cevap vermek hem de ilkesine olan inancını dile getirmek için şu iki beyti söylemiştir:⁷¹

حَصَرَ الْإِمَامَةَ فِي هُرَيْثِ مَعْشَرٍ / هُمْ بِالْمُجُودِ أَحَقُّ بِالْإِلْحَاقِ

جِهْلًا كَمَا حَصَرَ الْمُجُودُ ضَالَّةً / أَمَرَ التُّبُودَ فِي بَنِي إِسْحَاقِ

Bir grup imâmeti Kureyş’e hasretti, onlar Yahudilere ilhak olmaya daha layıktır.

Bunu yahudilerin cehaletle ve dalâletle nübüvveti İshak oğullarına hasrettiği gibi yaptılar.

Neşvân, İmam Ahmed b. Süleyman (ö. 566/1170) gibi ünlü imamların da çağdaşıydı. İmam Abdullah b. Hamza’ya yazdığı bir mektupta sürekli çekişme halinde olduğu Ahmed b. Süleyman’dan bahsettiğinde şu beyitleri söylemiştir:⁷²

⁶⁸ M. Orhan Okay, “Hiciv” (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1998), 17/447.

⁶⁹ Şûrâ 42/40.

⁷⁰ Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 309.

⁷¹ Zeyd, *Teyyârâtu Mu'tezileti'l-Yemen*, 114.

⁷² Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 309.

عَجَائِبُ الدَّهْرِ أَشَقَاتُ وَأَعْجَبَهَا / إِمَامَةٌ نَشَأَتْ فِي ابْنِ الخُدَيْرِ
مَا أَحْمَدُ بُنُ سُلَيْمَانَ بِمُؤْتَمَنِ / عَلَى الْبَرِيَّةِ فِي خَيْطٍ مِنَ الصُّوفِ

Devrimizin türlü türlü tuhafı var. Bunların en tuhafı da İbnü'l-Huzejrî döneminde ortaya çıkmıştır.

Halbuki Ahmed b. Süleyman'a (İbnü'l-Huzejrî) çölte bir yün ipliği bile emanet edilmiyor.

2.2.4. İhvâniyyât ve Sultâniyyât Şiirleri

Devlet adamlarının teşekkür, iltifat, hediyeleşme, tâziye ve kutlama mektuplarına sultâniyyât, halkın akraba ve dostlarıyla mektuplaşmasına ise ihvâniyyât denir.⁷³ Neşvân, Yemen'in bazı dağlık bölgelerinde kadılık görevini üstlenmiş, Havlân b. Amr kabilesi arasında vefatına kadar imamlık vazifesini sürdürmüştür.⁷⁴ Bu dönemde Hadramut'un hâkimiyetini elinde bulunduran Abdullah b. Râşid, büyük bir âlim olduğu için Neşvân'a saygı duyarak ona büyük miktarda maddi yardımda bulunmuştur.⁷⁵ Neşvân, Hadramut ve Beyhân'a yaptığı ziyaretler sırasında ise birçok önemli şahsiyetle dostane ilişkiler kurmuştur. Âlimlerin ve kralların sohbetine ve ikramlarına da mazhar olmuştur. İkamet ettiği yere döndüğünde dostlarına ihvâniyyât veya sultâniyyât türünde şiirler göndermiştir. Bunun örneği Terîm şehrindeki dostları için yazdığı şu şiirdir:⁷⁶

رَعَى اللهُ إِخْوَانِي الَّذِينَ عَهَدْتُهُمْ / بِبَطْنِ تَرِيمٍ كَالنُّجُومِ الْعَوَائِمِ

Âlemlerin yıldızları gibi Terîm'in bağrına emanet ettiğim kardeşlerimi Allah korusun!

عَلِيًّا حَلِيفُ النَّجْدَةِ ابْنِ مُحَمَّدٍ / وَأَبْنَا أَخِيهِ الْغَرِّ أَبْنَاءَ حَاتِمِ

en-Necde b. Muhammed'in oğlu Ali ve Hâtim'in oğulları olan iki küçük yeğeni yardım müttefikidir.

وَمَنْ فِي تَرِيمٍ مِنْ قَبِيهِ مُهَدَّبٍ / وَسَيِّدِ أَهْلِ الْعِلْمِ يَحْيَى بْنِ سَالِمِ

Terîm'de seçkin bir fakih ve âlimlerin üstadı olan Yahyâ b. Sâlim vardır.⁷⁷

أَوْلَيْتُكَ أَهْلَ الْفَضْلِ فِي ظِلِّ فَاصِلٍ / عَظِيمٍ مِنَ الْأَمْلَاقِ عَالِي الدَّعَائِمِ

Onlar, yüksek temellere sahip, büyük ve faziletli bir mülkün gölgesinde fazilet ehlidirler.

أَنْسَتُ يَهُمْ فِي سَالِفِ الدَّهْرِ بُرْهَةً / وَكَانَتْ لِيَالِيهَا كَأَحْلَامِ نَائِمِ

⁷³ Rıza Kurtuluş, "Mektup" (Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi, 2004), 29/16-17.

⁷⁴ İbnü'l-Kıftî, *İnbâhü'r-ruvât*, 3/342.

⁷⁵ Ferrûh, *Târîhu'l-edebi'l-Arabî*, 3/362.

⁷⁶ Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 303.

⁷⁷ Ebû Muhammed Abdullâh et-Tayyib b. Abdillâh b. Ahmed el-Yemenî Bâ Mahreme, *Qilâdetü'n-naḥr fi vefeyâti a'yâni'd-dehr* (Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2008), 5/48-49.

Onlarla kısa bir sürede ülfet kurdum. Geceleri uyuyan birinin rüyası gibiydi.

وَفَارَقْتُهُمْ كَرُهَا وَنَارَ فِرَاقِهِمْ / تَأَجُّلُ مَا بَيْنَ الْحَسَى وَالْجَرَائِمِ

Ve ben onlardan mecburen, ayrılık acısıyla, utançla kusur arasındaki bir duyguyla geç ayrıldım.

2.2.5. Teemmülât Şiirleri

Etraflıca düşünmek, ummak, beklemek anlamına gelen teemmülât insanın düşüncelerini ve beklentilerini dile getirmesiyle ortaya çıkan bir üslûptur. Neşvân'ın meşhur *el-Kaşîdetü'n-Neşvâniyye'sinde* bunun bir örneği sergilenmektedir. Neşvân bu şiirinde kaderi pasif bir teslimiyet olarak görenleri uyarmaktadır. Ona göre insan nefsinin hizmetçisi değildir ve ilâhî iradeden sonra kendi iradesine tâbi sorumluluk sahibidir. İnsan hayattan ve tarihten ders almalıdır ve Allah'a şükrederek yaşmalıdır. Onun bu duygu ve düşünceleri taşıyan 139 beyitlik meşhur kasidesinin bir bölümü ve son bölümü şöyledir:⁷⁸

الْأَمْرُ جِدٌّ وَهُوَ غَيْرُ مَزَاحٍ / فَاعْمَلْ لِنَفْسِكَ صَالِحًا يَا صَاحِبِ

Bu iş ciddidir ve şaka değildir, kendin için bir iyilik yap dostum!

كَيْفَ الْبَقَاءِ مَعَ اِخْتِلَافِ طَبَائِعِ / وَكَرُورِ لَيْلٍ دَائِمٍ وَصَبَاحِ؟

Farklı farklı huylarla nasıl baki kalınır? Ve gece daima sabaha döner.

الْدَّهْرُ أَنْصَحُ وَأَعْظُ يَعِظُ الْفَتَى / وَيَزِيدُ فَوْقَ نَصِيحَةِ النَّصَاحِ

Zaman bir gence vaaz veren vâizden daha güzel öğütçüdür, bir nasihatçının nasihatlarından daha fazlasıdır.

أَنْظُرُ بَعَيْنَيْكَ الْيَقِينِ وَلَا تَسَلْ / يَا أُمَّهَا السُّكْرَانَ وَهُوَ الصَّاحِبِ

Kendi gözlerinle hakikatı sorgulamadan gör. Ey uyanıkken sarhoş olanlar!

تَجْرِي بِنَا الدُّنَى عَلَى حَظَرٍ كَمَا / تَجْرِي عَلَيْهِ سَفِينَةُ الْمَلَّاحِ

Geminin denizde tehlikeler üzerinde gittiği gibi biz de tehlikeler arasında dünyada akıp gidiyoruz.

تَجْرِي بِنَا فِي لَجِّ بَحْرِ مَالِهِ / مِنْ سَاحِلِ أَبَدًا وَلَا صَخْصَاحِ

Bizi hiç sahili ve sığılığı olmayan bir denizin derinliklerinde yüzdürüyor.

شَغَلَ الرَّبِّيَّةَ عَنْ عِبَادَةِ رَبِّهِمْ / فَتَنُ عَلَى دُنْيَاهُمْ وَتَلَاجِي

Dünyaları ve onun ışıltısının büyüü halkı Rablerine ibadet etmekten alıkoydu.

⁷⁸ Neşvân, Mülûkü Himyer ve akyâlül-Yemen, 1-22; Nachouân, La Qasidah Himyarite de Nachouân Ben Sa'id, 9-12; Ibn Sa'id, The lay of the Himyarites, 2-3.

وَمَحَبَّةُ الدُّنْيَا الَّتِي سَلَكْتَ بِهِنَّ / أَبْدَأُ مَعَ الْأَزْوَاجِ فِي الْأَشْبَاحِ

Ve onların içlerine işleyen dünya sevgisi, bedenlerindeki ruhlarla beraber ebedileşti.

كُلُّ الْبَرِيَّةِ شَارِبٌ كَأْسِ الرَّذَى / مِنْ حَنْطِ أَنْفٍ أَوْ دَمِ سَفَاحِ

Tüm insanlık eceliyle (tabii ölümlerle) veya kan dökerek ölüm kadehinden içiyor.

لَا تَيَانِسُ لِلْحَادِثَاتِ وَلَا تَكُنْ / بِمَسْرَعَةٍ فِي الدَّهْرِ بِالمَفْرَاحِ

Kötü olaylardan dolayı umutsuzluğa kapılmayın ve çok mutlu zamanlarda aşırı sevinmeyin.

أَفَأَيْنَ هُوَذَا نُفُوسِ وَوَصِيهِ / فَحَطَّانُ زَرْعُ نُبُوَّةٍ وَصَلَاحِ

Takva sahibi Hûd nerede? Hûd'un, nübüvvet ve iyilik tohumu eken evladı Kahtân nerede?

أَمْ أَيْنَ يُعْرَبُ وَهُوَ أَوَّلُ مُغْرَبٍ / فِي النَّاسِ أَبَدَى النُّطْقِ بِالإفْصَاحِ

Veya ilk olarak Arapçayı anlaşılır kılan ve insanlar arasında fesâhatle konuşmayı başlatan Ya'rub nerede?

أَمْ أَيْنَ يَشْجُبُ خَانَهُ مِنْ دَهْرِهِ / شَجَبَ وَحَاهُ لَهُ بِقَدْرِ وَأَجِي

Veya zamanın ihanet ettiği Yeşcüb nerede? Kaderinin gücü ve kuvveti ona keder verdi.

وَسَبَا بُنْ يَشْجُبُ وَهُوَ أَوَّلُ مَنْ سَبَا / فِي الْعَرُوضِ قِدْمًا كُلِّ ذَاتٍ وَشَاحِ

Veya Sebe b. Yeşcüb, geçmişte bir baskında ipek örtülü herkesi esir alan Sebe'nin ilki nerede?

أَوْ جَمِيْرٌ وَأَخُوهُ كَهْلَانُ الَّذِي / أَوْدَى بِحَادِيْهِ دَهْرِهِ الْمُجْتَاكِ

Ya da zamanın yıkıcı olaylarıyla baş eden Himyer ve onun kardeşi Kehlân nerede?

وَمَلُوكٌ جَمِيْرٌ أَلْفٌ مَلِكٌ أَصْبَحُوا / فِي التُّرْبِ زَهْنٌ ضَرَانِحٌ وَصَفَاحِ

Ya Himyerî kralları nerede? Binlerce kral, anıt mezarların ve taş levhaların rehni altında toprak oldular.

أَتَارَهُمْ فِي الْأَرْضِ تُخَيِّرُنَا بِهِنَّ / وَالْكَتُبُ فِي سِيْرِ تَقْضُ صِحَاحِ

Yeryüzündeki eserleri bizlere onlar hakkında haberler veriyor ve onların hayatlarını kaydeden kitaplar doğru tespitler sağlıyor.

أَنْسَابُهُمْ فِيهَا تَبِيْنٌ وَذَكَرَهُمْ / فِي الطَّيْبِ مِثْلُ الْعَنْبَرِ النَّفَّاحِ

Kiminin nesilleri onlarda âşikâr olur ve hâtıraları amber kokusu gibi güzel kokular saçır.

مَلِكُوا الْمَشَارِقَ وَالْمَغَارِبَ وَاحْتَوُوا / مَا بَيْنَ أَنْقَرَةَ وَنَجْدِ الْجَاحِ

Doğu'ya ve Batı'ya hükmettiler; Ankara ile Necdi'l-Câh arasındaki bütün toprakları ele geçirdiler.

مَلِكْتُ تُمُودَ وَعَادًا الْأُخْرَى مَعَا / مِنْهُمْ كِرَامٌ لَمْ تَكُنْ بِشِخَاحِ

Semûd ve sonra Âd kavmine birlikte hükmettiler, onlardan açgözlü olmayan asil hükümdarlar da ortaya çıktı.

أَيْنَ الْهُمَيْسَعُ تُمْ أَيْمَنُ بَعْدَهُ / وَزُهَيْرٌ مُلْكٍ زَاهِرٍ وَضَحِّ

el-Hümeysa' nerede? Ondan sonra Eymen ve Züheyr, onlar parıltılı ihtişamlı bir hükümdardı.

*

*

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الْمُؤَمَّلِ فَضْلِهِ / حَمْدًا يَدُومُ بَعْدُودٍ وَبِمَرَّوَجِ

Lütfü umulan Allah'a hamdolsun. Daima sabahın ilk vaktinden gecenin sonuna kadar hamd olsun!

تُمْ الصَّلَاةُ عَلَى النَّبِيِّ وَآلِهِ / مَاغَرَّوَتْ وَزَقَاءَ ذَاتِ جَنَاحِ

Kanatlı güvercin ötebildiği sürece! O halde salât Peygamber'e ve O'nun ailesinin üzerine olsun

Neşvân'ın kendi zamanının insanlarına acı duyduğu, onlardan şikâyet ettiği ve onları memnun edememekten ümidini kestiği bir şiiri daha vardır. Bu şiiri de şöyledir.⁷⁹

مَا لِي وَصُحْبَةَ قَوْمٍ لَا خَلَاقَ لَهُمْ / يَسْتَحْسِنُونَ أُمُورًا كُلَّهَا عَلَّ

Ahlâklı olmayan ve her türlü fenalığı güzel bulan bir kavimle sohbet ne işim var?

قَدْ حَرَّتْ فِيهِمْ وَفِي نَفْسِي وَغَرَّبَتْهَا / فَصُرْتُ أَخِيرَ مَنْ ضَبَّ وَمَا عَقَلُوا

Onların arasında şaşkına döndüm ve aldandım, sonunda onlara darıldım ama onlar anlamadılar.

إِنْ أَنْبَسْتُ فِيهِمْ أَسْقَطَ مَهَابَتُهُمْ / إِتَيَّأَ أَوْ أَنْقَبِضَ قَالُوا: بِهِ ثَقُلٌ

Gönüllerini ferahlatsam benden çekinmezler, kasılırsam 'Çok ağır adam.' derler.

وَإِنْ أَنَاقَشْتُهُمْ قَالُوا: بِهِ لُجَجٌ / وَإِنْ أَسَامَحْتُهُمْ قَالُوا: بِهِ خَبَلٌ

Eğer onlarla tartışırsam 'Bunda inat var.' derler; eğer onlara müsamaha gösterirsem 'Bunda enayilik var.' derler.

وَإِنْ أَجِدُ بَادِلًا قَالُوا: بِهِ سَرَفٌ / أَوْ أَقْتَصِدُ مَسْمًا قَالُوا: بِهِ بَخَلٌ

Eğer harcarsam 'O müsriftir.' derler; tutumlu olsam 'O cimridir.' derler.

أَوْ أَسْتَرَّ الْقَضْلُ قَالُوا لِي: بِهِ حَسَدٌ / أَوْ أَنْشَرَ الْعِلْمَ قَالُوا لِي: بِهِ جَدَلٌ

⁷⁹ Umâre el-Yemenî, Târîhu'l-Yemen, 308-309; Ekva', Neşvân b. Sa'îd el-Himyeri, 69.

İtibarını gizle 'Kıskançlığa neden olur.' derler; ilmi yaysam 'Tartışmaya neden olur.' derler.

وَإِنْ تَغَاظَيْتُ قَالُوا: الْعَجْزُ أَمَّ قَعْدَهُ / وَإِنْ سَطَوْتُ لِحْصَمٍ قِيلَ: ذَا عَجَلٍ

Eğer göz yumarsam 'O, acizdir.' derler; eğer hasmıma hücum edersem: 'O, acelecidir.' derler.

وَإِنْ تَغَابَيْتُ قَالُوا لِي: بِهِ بَلَهٌ / وَحَيْثُ دَقَّقْتُ قَالُوا: ذَا بِهِ حَيْلٍ

Eğer ihmalkâr olursam 'Bu bir aptaldır.' derler; yakından ilgilenirsem 'Bunda hileler vardır.' derler.

وَإِنْ تَقَرَّبْتُ قَالُوا: عِنْدَهُ طَمَعٌ / وَإِنْ تَبَاعَدْتُ قَالُوا: عِنْدَهُ مَلَأٌ

Eğer yakınlaşırsam 'Açgözlü.' derler; uzak durursam 'Sabırsız.' derler.

وَإِنْ أَسَافَرَ يَقُولُوا: أَلْجِرْصُ أَشَحَّصَهُ / وَإِنْ أَقَمَ بَيْنَهُمْ قَالُوا: بِهِ كَسَلٌ

Seyahat etsem: 'Hırslandı.' derler; aralarında oturursam: 'Tembelliktendir.' derler.

وَحَيْثُ أَقْدَمْتُ قَالُوا لِي: بِهِ هَوَجٌ / وَحَيْثُ أَحْجَبْتُ قَالُوا: كُلُّ ذَا فَسَلٍ

Nereye gitsem: 'Bunda bihuşluk vardır.' derler; ne zaman gizlense 'Bunların hepsi korkaklıktandır.' derler.

وَإِنْ تَبَدَّلْتُ قَالُوا: جَاءَ مُجْتَدِيًّا / وَإِنْ تَسَرَّيْتُ قَالُوا: قَدْ زَهَا الرَّجُلُ

Gömlek giymişsem 'O izzetle geldi' derler; şalvar giymişsem 'Adam gösteriş yaptı.' derler.

مِنْ أَيْنَ لِي خَلْقِي الرِّجَالِ بِهِ / لَا بَارَكَ اللَّهُ فِيهِمْ إِنْهُمْ سُفْلٌ

Bu adamlarla yaratılmışların rızasını nereden alayım, bu alçaklıklarıyla onların üzerinde Allah'ın bereketi yoktur.

2.2.6. Öğretici (Didaktik) Şiirleri

Neşvân b. Saîd el-Himyerî, didaktik şiiri dil meselelerini kayıt altına almak için kullanmıştır. İbn Mâlik et-Tâî'nin (ö. 672/1274) nahiv kurallarını bir araya getiren manzum eseri *el-Elfiyye*'den önce eğitici şiir alanını genişletmiştir. Buna *Şemsü'l-'ulûm*'da yer alan sarf ve nahiv,⁸⁰ lügat,⁸¹ tarih,⁸² aruz,⁸³ astronomi⁸⁴ ve diğer alanlardaki beyitleri örnek gösterilebilir. Neşvân, *el-Kaşîdetü'n-Neşvâniyye* adlı eserine vaaz ve irşadla başlamış sonra Himyer kabilelerinden, Yemen krallarından tarihi bilgiler vererek bazı beyitlerde eğitici şiir örneği sergilemiştir.⁸⁵ *Ahkâmü San'a* ve *Zebîd* adlı eserinde kısa urcûzelerden oluşan eğitici

⁸⁰ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 1/217, 9/6385.

⁸¹ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 1/377.

⁸² Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 1/622, 4/2701-2702.

⁸³ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 7/4473-4474.

⁸⁴ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 8/5617, 9/5744.

⁸⁵ Dayf, *Târîhu'l-'edebl-'Arabî*, 5/138.

şiirlerinin konuları arasında rûmî aylar, yıldızların isimleri, doğuşları ve özellikleri, yiyecek, içecek ve giyeceklerin faydaları yer almıştır.⁸⁶ Neşvân'ın öğretici şiirlerinden bazıları aşağıdaki başlıklar altında verilmiştir.

2.2.6.1. Sözlük Maddelerini Açıklayan Şiirleri

Neşvân, *Şemsü'l-ulûm* sözlüğünde âl (آل) sözcüğünü açıklamıştır. Âl, bir adamın ailesi veya ehli anlamına gelir. Bu sözcük bir şahsın takipçileri ve dinine mensup toplumu için kullanılır ama akrabaları için daha çok kullanılır. Çünkü kişiyi en çok takip edenler yakınlarıdır. Neşvân aşağıdaki şiiriyle bu sözcüğün anlamının daha geniş olduğunu belirtmiş ve yanlış anlamda kullanılmaması için uyarmıştır.⁸⁷

آل النَّبِيِّ هُمْ أَتْبَاعُ مِلَّتِهِ / مِنَ الْأَعَاجِمِ وَالسُّودَانَ وَالْعَرَبِ
لَوْ لَمْ يَكُنْ أَلُهُ إِلَّا أَقَارِبُهُ / صَلَّى الْمُصَلِّي عَلَى الْعَاوِي أَبِي لَهَبٍ

Peygamber'in âli, Acemler'den, Sudanlılar'dan ve Araplar'dan, onun dininin mensuplarıdır.

Onun akrabalarından başkası âli olmasaydı, o zaman namaz kılan kişi yoldan çıkmış

Ebû Leheb için dua ederdi.

2.2.6.2. Sarf ve Nahiv Konularını Özetleyen Şiirleri

Neşvân, muzâri fiili nasbeden edatları şu iki beyitte bir araya getirmiştir:⁸⁸

حُرُوفٌ نَصَبِ الْفِعْلِ حَتَّى وَكَيْ / وَلَا مَ كَيْ ثُمَّ إِذَنْ ثُمَّ أَنْ
وَالْفَاءُ وَالْوَاوُ جَمِيعاً وَأَوْ / وَلَا مَ جَحْدٍ بَعْدَهَا ثُمَّ لَنْ

Neşvân, harf-i cerleri şu şiirinde bir araya getirmiştir:⁸⁹

إِخْفَظْ حُرُوفَ الْجَزْرِ: بَاءٌ بَعْدَهَا / لَامٌ وَكَافٌ تُعْرِبُ اللَّفْظَ الْحَسَنُ
وَإِخْفِضْ بِفِي وَإِلَى وَرَبُّ وَمَعَ وَمِنْ / وَعَلَى وَمُنْدٌ وَمُنْدٌ مُحَقَّقَةٌ وَعَنْ
وَإِخْفِضْ يَوَاوُ الْحَلْفِ ثُمَّ بِنَائِهِ / وَبِنَائِهِ وَيَوَاوُ رَبُّ مَدَى الرَّمْنِ

Neşvân'ın şu beyti vâv (و) harfinin kullanım yerlerinden birine örnektir:⁹⁰

وَمُنْتَجِلٍ دِينًا يُقَلِّدُ غَيْرَهُ / وَلَا حَظَّ فِي دِينٍ لِكُلِّ مُقَلِّدٍ

Ve bir dini taklit eden, başkasını taklit etmiş olur ve hiçbir taklitçinin dinde payı yoktur.

⁸⁶ Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 311-312.

⁸⁷ Neşvân, *Şemsü'l-ulûm*, 1/376-377.

⁸⁸ Neşvân, *Şemsü'l-ulûm*, 1/217.

⁸⁹ Neşvân, *Şemsü'l-ulûm*, 2/957.

⁹⁰ Neşvân, *Şemsü'l-ulûm*, 2/957.

Neşvân, cezmeden edatları şu beytinde bir araya getirmiştir:⁹¹

إِجْرِمُ بِزَلَا « فِي التَّهْيِ وَاجْرِمُ بِزَلَمَ / وَاجْرِمُ بِزَلَامِ الْأَمْرِ » لِلْغَائِبِ

Şart, nefiy, emir, nehiy, istifhâm ve temenni cümlelerinin cevaplarında ev (و), vâv (و) veya fâ (ف) harflerinden biri kullanılırsa şart cümlesi hariç hepsinin cevabı nasb olur. Neşvân bu nahiv kuralını şu şiiriyle açıklamıştır:⁹²

الْوَاوُ وَالْفَاءُ ثُمَّ أَوْ تَدْ / صَبَّ الْجَوَابَاتِ فِي الْمَقَالِ

فِي الْأَمْرِ وَالتَّهْيِ وَالتَّمَنِّيِّ / وَالْعَرْضِ وَالْجَحْدِ وَالسُّؤَالِ

Cümlede, vâv (و) ve fâ (ف) sonra ev (و) cevapları nasb eder.

Emrederken, nehyederken, temenni ederken, teklif ederken, inkâr ederken ve sorarken.

Münzü (مُنْذُ) kendinden sonra gelen ismi, cer eden edatlardandır. İbtidâ-i gâyede من manasındadır. “Onu iki günden beri görmedim ve onu bugüne kadar görmedim.” Onun aslı إذ ve من'dir. Sık kullanıldığından hemze (i) hafzedilerek iki kelime tek kelime haline getirilmiştir. Müz (مُذْ) edatına gelince nûn (ن) ondan hafzedilmiştir. Mâzi zamanda ondan sonra gelen merfû olur. “iki günden beri onu görmedim.” Fî (فِ) manasında zaman için kullanılırsa mecrûr eder. “Bugüne kadar onu görmedim.” Buna rağmen Neşvân, her iki durumda da onlardan sonra gelen ismin mecrûr olabileceğini şu beytiyle söylemiştir:⁹³

إِخْفِضْ بِمُنْذُ عَلَى الْوُجُوهِ مَعَا / وَقُلْ مُذْ يَوْمَنَا هَذَا وَمُنْذُ يَوْمَانِ

Her iki durumda da “مُنْذُ”den sonra esre ile oku, ister “مُذْ يَوْمَنَا” ister “مُنْذُ يَوْمَانِ” diyerek.

İmâle, isim ve fiillerde eliften (l) önceki harfin fethasını kesreye, elifi (l) yâ'ya (ي) doğru meylettirmektir. Harflerde imâle şazdır. Konuyu araştırmadan kıyas etmeden imâle yapıyorlar zira imâle vacip değildir. Arap dilinde temel prensip tefhîmdir (kalın okumak) ve imâle ise olağanın dışında ârizî bir durumdur. İhtilâf eden kıraatçilerden bazıları kalın okumuşlar bazıları da imâle etmişlerdir. İmâle edenler de değişen derecelerde ihtilâfa düşmüşler ve her biri kendi lügatinde okumuştur. Her ne kadar imâle ile okumak caiz olsa da en fasih şekilde tefhîmle okumak daha çok tercih edilir. Bu nedenle Ebû Ubeyd (ö. 224/838) ve tefhîm âlimlerinin çoğunun görüşü böyledir. Dolayısıyla Neşvân bu cihetten *Kur'ân-ı Kerîm'in* doğru okunması konusundaki hassasiyetini şu şiiriyle dile getirmiştir:⁹⁴

⁹¹ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 2/1087.

⁹² Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 2/1215-1216.

⁹³ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 9/6385.

⁹⁴ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 9/6426-6428.

إِنَّ الْإِمَامَةَ لَا تَقْرَأُ بِهَا عَوْجٌ / بَادٍ وَمَا فِي كِتَابِ الْإِلَهِ مِنْ عَوْجٍ
 النَّارُ فِي اللَّفْظِ وَالْمَعْنَى مُخَالَفَةٌ / لِلتَّيْرِ إِلَّا لَذِي نَعْسَانَ ذِي هَوْجٍ
 يَصِيبُ حِينًا وَيَخْطِي فِي الْمَقَالِ كَمَا / يَمْشِي عَلَى الْحَزَنِ بَعْدَ السَّهْلِ كُلِّ رَجِي

İmâle ile âşikâr bir eğrilikle okuyamazsın, çünkü Allah'ın kitabında hiç bir eğrilik yoktur.

Uyuklayanlar ve divane olanlar hariç diğerlerine göre nâr (النَّار), lafız ve anlam bakımından nîr'in (النَّيْرِ) karşıtıdır.

Tıpkı her hüznün ardından bir umutla kolaylık üzerine yürür gibi, yazılan üzerinde bazen isabet ederler bazen hata ederler.

2.2.6.3. Tarihi Şahsiyetler, Yerler ve Olaylar Hakkında Bilgi Veren Şiirleri

Belkis (بَلْقِيسُ), Himyer'in 18. kralı el-Hedhâd b. Şerah b. Şûrahbîl b. Zû Sehar'ın kızı olan Sebe kraliçesidir. Neml sûresinde وَأَوْتِيَتْ مِنْ كُلِّ سَمَاءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ “Ben, onlara (Sebe halkına) hükümdarlık eden, kendisine her şeyden bolca verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadın gördüm.”⁹⁵ diye Süleymân b. Dâvûd'un (a.s.) kıssasında anlatılan da odur. Yemenli tarihî şahsiyet Es'ad Tubba'nın Belkis için dile getirdiği şiirin ardından Neşvân da şu şiirini söylemiştir:⁹⁶

أَمْ أَيْنَ بَلْقِيسُ الْمُعْظَمُ عَرْشُهَا / أَوْ صَرَّحُهَا الْعَالِي عَلَى الْأَصْرَاحِ
 زَارَتْ سُلَيْمَانَ النَّبِيَّ يَتَدُمَّرُ / مِنْ مَارِبٍ دِينًا يَلَا اسْتِنْكَاحِ
 فِي أَلْفِ أَلْفٍ مُدَجَّجٍ مِنْ قَوْمِهَا / لَمْ تَأْتِ فِي إِنْجِلٍ إِلَيْهِ طَلَّاحِ

Ya Büyük Belkis'in tahtı, kulelerdeki yüksek sarayı nerede?

Palmira'da Peygamber Süleyman'la evlenmeksizin⁹⁷ dini için Me'rib'de onu ziyaret etti.

Binlerce silahlı halkının arasında ona dikenli bir ağaca yönelmiş develer gibi gelmedi.

el-Hâris er-Râyiş, mülkün kralı olarak adlandırılan Himyer krallarından bir kraldır. Yemen halkına mal ve ganimetlerle yardım ettiği için er-Râyiş (الرَّيْشُ) ismiyle anılmıştır. Tam ismi el-Hâris er-Rayiş b. Şeded b. Kays b. Sayfî b. Himyer el-Eşğar'dır ve Tebâbi'a da onun soyundandır.⁹⁸ Neşvân şu şiirleriyle bu krallarından bahsetmiştir:⁹⁹

⁹⁵ en-Neml 27/23.

⁹⁶ Neşvân, Şemsü'l-'ulûm, 1/376-377.

⁹⁷ Neşvân, Şemsü'l-'ulûm, 1/620-622 (Neşvân, Hz. Süleyman ile Belkis'in evlendikleri iddiasını reddeder.).

⁹⁸ Ebû Muhammed Lisânü'l-Yemen el-Hasen Hemdânî, Kitâbü'l-İklîl min aḥbâri'l-Yemen ve ensâbi Ḥimyer (2), thk. Muhammed b. Ali b. Hüseyin el-Ekva' el-Hivâlî (San'a: Vizâretü's-Sekâfeti's-Siyâhati, 2004), 2/74, 100-104, 123-124, 226, 254.

⁹⁹ Neşvân, Şemsü'l-'ulûm, 4/2700-2702.

تَبَايَعُ الْأَمْلَاقِ مِنْ حِمْيَرٍ / عَدَّتْهُمْ سَبْعُونَ لَا تَقْصِرُ

Himy'er'den tebâbi'a krallarının sayısı yetmişden fazladır bundan az değildir.

مِنْ وُلْدِ الرَّيَاشِ جُمُهورُهُمْ / مِنْ حِمْيَرِ الْأَصْغَرِ مَا حِمْيَرُ

Onların halkından er-Râiş'in oğlu, Himyer'den en küçük Himyer'dir.

يَا أَيُّهَا السَّائِلُ عَنْ تَبَّعٍ / وَتُبَّعٍ كَالشَّمْسِ بَلْ أَشْبَهُ

Ey Tübba'yı soran, Tübba' güneş gibidir hatta daha da parlaktır.

مَنْ وُلِدَ الصَّوَارَ صَيَّرْتَهُ / وَاللَّهِ فِي تَصْيِيرِهِ أَبْصَرُ

es-Savvâr'ı kim doğurduysa, ben onu tasyir (muhâfaza) ettim, Allah onu tasyir etmede en basiretlidir.

فَإِسْمَعْ لِقَوْلِ غَيْرِ مَا قُلْتَهُ / يَحْفَظُهُ السَّائِلُ وَالْمُخْبِرُ

O halde söylediklerinizin dışında bir sözü dinleyin! Soruyu soran da cevap veren de bunu hatırlayacaktır.

قَيْسِ بْنِ صَيْفِيٍّ أَبُو تَبَّعٍ / وَجَدَهُ حِمْيَرُ الْأَصْغَرِ

Kays b. Sayfi, Ebû Tübba'nın babasıdır, Onun atası Himyer'in en küçüğüdür.

خَيْرُ بَنِي هُوذَ نَبِيُّ الْهَدَى / حَيْثُ انْتَبَى السُّودَدُ وَالْمُفْخَرُ

Benî Hûd'un en hayırlısı hidayet peygamberidir çünkü nihayeti şeref ve gururdur.

حَيْثُ اسْتَقَرَّ الْمَلِكُ مِنْ حِمْيَرٍ / فِي بَيْتِهِ وَالْعَدَدِ الْأَكْبَرُ

Nitekim Himyer kralı çok sayıda eve yerleşmiştir.

هُمْ وَبَنُو الصَّوَارَ مِنْ دَوْحَةٍ / قَدْ طَابَ مِنْهَا الْقَرْعُ وَالْعُنْصُرُ

Onlar ve Benî Savvâr Devhâlidir, aslı ve nesli onunla güzelleşmiştir.

قَدْ أَنْمَرْتِ أَغْصَانُهَا بِالنَّدَى / لَيْسَتْ بِسَيِّءٍ غَيْرِهِ تُنْمِرُ

Başka hiçbir şey meyve vermiyorken onun dalları çiğle meyve verdi.

وَالْكُلُّ مِنْهُمْ جَوْهَرٌ وَاحِدٌ / لَمْ يَتَفَاضَلْ ذَلِكَ الْجَوْهَرُ

Onlardan her biri bir özdür, bu cevher birbirinden farklı değildir.

لَكِنَّ قَوْلَ الْحَقِّ مُسْتَحْسَنٌ / وَالْقَوْلَ بِالْبَاطِلِ مُسْتَنْكَرٌ

Ancak hakkın sözü beğenilmiştir ve bâtılın sözü kınanmıştır.

وَقَالَ ذُو الْعَرْشِ لِأَبَائِهِمْ / فِي وَحْيِهِ أَدْعُوهُمْ وَلَا تَكْفُرُوا

Arşın sahibi vahyinde, onların atalarına da şöyle dedi: Allah'ın vahyi ile onları çağırın ve inkâr etmeyin.

Sehar (السَّحَر), sihir ve seher vakti anlamına gelmektedir. Zû Sehar, Himyer krallarından biridir. O, Büreyl Zû Sehar b. Şerahbîl b. el-Hâris b. Mâlik b. Zeyd b. Sedad b. Himyer el-Asgar ve el-Mesâmîne adı verilen sekiz kraldan biridir.¹⁰⁰ Neşvân onlar hakkında şu beyitleri söylemiştir:¹⁰¹

مَتَّامَتُهُ الْمَلِكُ مِنْ جَمِيرٍ / أَوْلُو الْأَمْرِ مِنْ سَبَا الْأَصْغَرِ
هُمُ؛ ذُو خَلِيلٍ، وَذُو ثَعْلَبَانٍ / وَذُو عَتَكَلَانٍ وَذُو سَحَرِ
وَذُو قَصْرِ صَرَوَاحٍ، مَعَ ذِي مَقَارٍ / وَذُو جَدَنِ، ثُمَّ ذُو حَزْفَرِ

Himyer'in mesâmîne kralları en küçük Sebe'den itibaren ülü'l-emirdirler.

Bunlar: Zû Halîl ve Zû Se'libân, Zû Askilân ve Zû Sehar

Ve Zû Kasr Sarvâh, Zû Meqâr ile Zû Ceden, ardından Zû Hazfer'dir.

el-İntiyâb (الانتياب) bir kavmin başına tekrar tekrar gelen ve işlerde vekil kılınan kişi demektir. Himyer'in ileri gelenlerinden el-Müntâb b. Amr b. Zeyd b. Alâk b. Amr Zû-Ebîn de böyle bir kişi olduğu için bu ismi almıştır. Neşvân şu şiiriyle onun hatırdaki kalmasını sağlamıştır:¹⁰²

شَرَفَ اللَّاهُ خَلْقَهُ بَيْتِي الْمُنْدُ / تَابَ أَبْنَاءُ شَمَّرِ ذِي الْجَنَاحِ

Allah, yarattıklarını Şemmar Zü'l-Cenâh'ın oğullarından Benu'l-Muntâb ile şerefliendirdi.

Hûs (حوث), Yemen'in bir beldesidir. Kûfeli el-Hûsân'ın çocuklarından ve buranın sakinlerinden olan Hûs b. es-Sebî b. Hemdân'a nispetle bu isim verilmiştir. Neşvân'ın şu beytinde bu yerin ismi geçmiştir:¹⁰³

بِشَاطِينِ حَوْثٍ مِنْ دِيَارِ بَيْتِي حَرْبٍ / لِقَلْبِي أَشْجَانٌ مُعَدِّبَةٌ قَلْبِي

Hûs sahilleri için Benî Harb diyarında kalbime acı veren (hatıralar) var.

Akk (العكّ , يَوْمٌ عَكٌّ) sıcak bir gün demektir. Akk, eski bir Arap kabilesidir. Onların Ma'd'ın kardeşi Akk b. Adnân'ın torunları olduğu söylenir ama onlar Akk b. Adsân b. Abdullah b. el-Ezd'in torunlarıdır.¹⁰⁴ İkinci görüş daha doğrudur çünkü Ma'd'la olan yakınlıkları şu hikâyeye dayanır: Gassân, Tihâme'de konakladığı sırada burada Akk bulunmaktadır. Akk ondan Tihâme'nin doğusu ve batısı arasında bir seçim yapmasını ister dolayısıyla Gassân

¹⁰⁰ Hemdânî, *el-İklîl*, 2004, 2/224-225.

¹⁰¹ Neşvân, *Şemsü'l-ülûm*, 5/2993-2994.

¹⁰² Neşvân, *Şemsü'l-ülûm*, 10/6806; Hemdânî, *el-İklîl*, 2/74-75; Ziriklî, *el-A'lâm*, 7/290.

¹⁰³ Neşvân, *Şemsü'l-ülûm*, 3/1610; Ekva', *Hicerü'l-ilm*, 1/541; Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen*, 299.

¹⁰⁴ Ziriklî, *el-A'lâm*, 4/243.

doğuyu seçer. Bir süre orada yaşadıkten sonra Gassân'a şöyle demeye başlarlar: “Akk’ın sütü seninkinden daha yoğun ve daha yağlıdır çünkü onun sürüleri her zaman güneşe doğru gider ve başları diktir. Akk’ın servetini doğup batan güneş artırıyor.” Bu sözlerden etkilenen Gassân, Akk’a olan bağlılığına son verip onunla savaşır ve Akk’ı acımasızca öldürür. Ardından Akk kabilesi Yemen’den sürgün edilirler ve soylarını Ma’d’a bağlarlar. Akk’ın başına gelen bu talihsizliği Neşvân şu şiiriyle yorumlamıştır:¹⁰⁵

أَلَمْ تَرَ عَگَّا هَامَةَ الْأَزْدِ أَصْبَحَتْ / مُدْبِدْبَةَ الْأَنْسَابِ بَيْنَ الْقَبَائِلِ

Ezd’in reisi Akka’nın kabileler arasında değişken bir soy haline geldiğini görmedin mi?

وَعَقَّتْ أَبَاهَا الْأَزْدَ وَاسْتَبَدَلَتْ بِهِ / أَبَا لَمْ يَلِدْهَا فِي الْقُرُونِ الْأَوَّالِ

Oğlu, babası el-Ezd’e itaat etmedi ve yerine ilk yüzyıllardan, kendisinden olmadığı bir babayı getirdi.

صُرَاخٌ دَعَتْهَا أَدْعِيَاءُ نُفُوسَهَا / بِجَهْلٍ وَأَخْطَا رَشْدَهُ كُلُّ جَاهِلٍ

Açıkçası, nefislerini taklit edenler buna, cahilce demişler ve her cahil insan hata yapar.

كَتَابِعَةٍ مِنْ جَهْلَهَا غَيْرَ أَمْبَا / لِتُرْضَعَ مِنْ دَرِّهَا غَيْرَ طَائِلِ

Sütünden emmek için annesinden başkasına boşu boşuna cahilce tâbi olmak gibidir.

2.2.6.4. Astronomi Terimlerini Bir Araya Getiren Şiirleri

Astrolojiye göre sabit burçlar dörttür ve Neşvân bunları şu sözlerinde bir araya getirmiştir:¹⁰⁶

إِنَّ النَّوَابِتَ بُرُجُ النَّوْرِ وَالْأَسَدِ / وَالذَّلْوِ وَالْعَفْرَبِ النَّائِي عَنِ الْأَوْدِ

Sabit burçlar Boğa ve Aslan’dır, eğrilikten uzak olan Kova ve Akrep’tir.

Melekler ve cinler de dâhil olmak üzere yemeyen ve içmeyen her mahlûkata ceset (الْجَسَد) denir. Astrolojide ceset “cisim” demektir. İlim ehlinin yıldız dediği burçlar dört cisimdir ve Neşvân şu beytinde bunları bir araya getirmiştir:¹⁰⁷

الْحَوْتُ وَالْقَوْسُ وَالْجَوْرَا وَسُنْبَلُهُ / مِنَ التُّجُومِ بُرُوجٌ ذَاتُ أَجْسَادِ

Balık burcu, Yay burcu, İkizler burcu ve Başak burcu cisme sahip olan takımyıldızlarındandır.

İnkılâp (الانقلاب) bir şeyin değişmesi ve dönmesidir. Neşvân, astrologların belirlediği dönen burçları şu beytinde bir araya getirmiştir:¹⁰⁸

¹⁰⁵ Neşvân, Şemsü'l-‘ulûm, 7/4273-4274.

¹⁰⁶ Neşvân, Şemsü'l-‘ulûm, 2/812.

¹⁰⁷ Neşvân, Şemsü'l-‘ulûm, 2/1094.

¹⁰⁸ Neşvân, Şemsü'l-‘ulûm, 8/5617.

الْكَبْشُ فِيهِ تَقَلَّبَ الْأَزْمَانُ / وَالْجُدَى وَالْمِيزَانَ وَالسَّرَطَانَ

Koç, Oğlak, Terazi ve Yengeç döngüsel bir zamana sahiptir.

Neşvân'ın hicrî artık yılın (سَنَةٌ كَيْبَسَةٌ) belirlenmesiyle ilgili olarak, uzman olmayanların anlamasının zor olduğunu düşündüğümüz sayısal veri içeren şiiri şöyledir:¹⁰⁹

ثَلَاثِينَ السَّنُونَ الدَّهْرَ تَلَقَى / لِهَجْرَةَ أَحْمَدُ زَاكِي الْمَغَارِسِ

Ahmed Zâkî el-Meğâris'in hicretıyla elde edilen otuz yıllık zaman

فَتَانِيَةً وَخَامِسَةً جَمِيعاً / وَتَامَةً وَعَاشِرَةً كَبَائِسُ

İkinci beşinciyle beraber, sekizinci de onuncuyla artık yıldır.

كَذَلِكَ ثَلَاثَ عَشْرَةَ ثُمَّ سِتُّ / وَتِسْعٌ فِي الْقِيَّاسِ لِكُلِّ قَائِسٍ

Aynı şekilde, her kıyas eden için ölçü on üç, sonra altı ve dokuzdur.

وَحَادِيَةً وَرَابِعَةً وَسَبْعٌ / وَتِسْعٌ بَعْدَ عَشْرِينَ الْكَبَائِسِ

Artık yılın yirmisinden sonra bir, dört, yedi ve dokuzdur.

2.2.6.5. Diğer Şiirleri

Neşvân'ın *Şemsü'l-'ulûm* sözlüğünde söyleyeni belirtilmeyen aynı zamanda daha önce başka kaynaklarda görülmeyen bazı beyitlere rastlanmaktadır. *Şemsü'l-'ulûm* kitabının muhakkikleri Neşvân'ın şiir üslûbuna benzediği için bu beyitlerin ona ait olabileceği hususunda dipnot düşmüşlerdir. Suyun yükselip nehri doldurması anlamına gelen (الْمَاءُ طُمُوًّا) sözlük maddesinin akabinde zikredilen şu beytin Neşvân'a ait olabileceğini belirtmişlerdir:¹¹⁰

إِذَا ذُكِرْتُ فَحَطَّانُ يَوْمَ عَظِيمَةٍ / رَأَيْتُ بُحُوراً مِنْ بُحُورِهِمْ تَطْمُو

Büyük bir günde Kahtân'dan söz ettiğim zaman denizlerin taşıdığını gördüm.

Sonuç

Neşvân b. Saîd el-Himyerrî, çeşitli ilmî konularda telif ettiği kitaplarında şiir ve şiir bilgisine yer veren âlim bir şairdir. Bütün eserlerinde bilgisini ve düşüncesini aktarırken nesirle birlikte şiirin gücünden faydalanmıştır. Neşvân'ın, özellikle aruz ve kâfiyeye dair şiir bilgisi *Şemsü'l-'ulûm* ansiklopedik sözlüğünde açık bir şekilde görülmektedir. Neşvân'ın otuza yakın eserinden neşri yapılan *Şemsü'l-'ulûm*, *el-Kasîdetü'n-Neşvâniyye*, *el-Hürü'l-'în*, *Kitâbü'l-kavâfi* ve çeşitli klasik kitaplar onun şiir mirasını günümüze taşıyan eserlerdir.

¹⁰⁹ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 9/5744.

¹¹⁰ Neşvân, *Şemsü'l-'ulûm*, 7/4159.

Tespit edilen diğler eserlerinden bir kısmı dünyanın farklı kütüphanelerinde yazma halinde bulunurken bir kısmı da kayıptır.

Neşvân, meşhur *Şemsü'l-'ulûm ansiklopedik sözlüğünde* ve diğler eserlerinde sözcükleri açıklarken, sarf ve nahiv konularını ele alırken, tarihî şahsiyetler, yerler, olaylar ve astronomi ile ilgili bilgiler verirken özgün şiirler söylemiştir. Neşvân'ın inanç ve değerlerini savunduğı şiirlerindeki keskin asabiyet ve abartı ise onun yaşadığı asrın siyasî çekişmelerinin tezahürüdür. Döneminde yaşanan şiddetli tartışmalar bazı taraftarlar arasında çatışmaya dönüşmüştür ama bu durum Neşvân için her zaman şiir ve nesirle gerçekleşen fikrî bir mücadele olmuştur. Onun şiirleri geleneksel Arap şiirinin fahr, hiciv ve ihvâniyyât gibi konularının kapsamına girmektedir.

Neşvân'ın gün yüzüne çıkartılmamış daha fazla şiirinin olduğu yapılan çalışmaların ortak sonucudur. Başta Milano Kütüphanesi'nde tespit edilen *Dîvânü'ş-şî'rî* ile birlikte diğler şiirlerini ve şiir bilgisini içeren kitapları gün yüzüne çıkartılamamıştır. Şairliği ve şiirleri üzerine derinlemesine müstakil çalışmalar da yapılmamıştır. Bu durumun telafisi için yeni çalışmaların yapılmasının gerekliliği ortadadır. Bu amaçla Neşvân'a ait olduğu bildirilen divanındaki ve mevcut eserlerindeki şiirlerinin bir araya getirilmesi onun büyük bir divanının ortaya çıkarılmasını sağlayacaktır. Ayrıca Neşvân'ın güçlü ve eksik yönlerini tespit etmek ve Arap şiirindeki yerini belirlemek için onun şiirlerinin edebî bakımdan ele alınması da Arap edebiyatı çalışmalarına katkı sağlayacaktır. Sınırlı bir yazıda onun şiirlerini her yönüyle değerlendirmek mümkün değildir. Bu makalede bir şair olarak Neşvân'ın mevcut şiirlerinin genel bir şeması çıkarılmaya çalışılmıştır.

Kaynakça | References | مصدر

- Algül, Hüseyin. “*Himyerîler*”. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1998.
- Bâ Mahreme, Ebû Muhammed Abdullâh et-Tayyib b. Abdillâh b. Ahmed el-Yemenî. *Çilâdetü'n-nahr fî vefeyâti a'yânî'd-dehr*. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2008.
- Bağdatlı, İsmâil Paşa. *Hediyyetü'l-ârifîn, esmâ'ü'l-mü'ellifîn ve âşârü'l-muşannifîn*. İstanbul: Maarif Vekâleti, 1951.
- Dayf, Şevkî. *Târîhu'l-edebi'l-Arabî*. Mısır: Dârül-Meârif, 1960.
- Ekva', İsmâil b. Ali. “*Neşvân el-Himyerî*”. İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi, 2007.
- Ekva', İsmâil b. Ali. *Hicerü'l-ilm ve me'âklüh fi'l-Yemen*. Beyrut-Dımaşk: Dâru'l-Fikri'l-Muâsir, 1995.
- Ekva', İsmâil b. Ali. *Neşvân b. Sa'îd el-Himyerî*. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Cedîd, 1985.
- Ferrûh, Ömer. *Târîhu'l-edebi'l-Arabî*. Kahire: Mecmau'l-Lugati'l-Arabiyye, 1981.
- Fîrûzâbâdî, Ebû't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed. *el-Bulğa fî terâcimi e'immeti'n-nahv ve'l-luğa*. thk. Muhammed el-Mısırî. Dımeşk: Dâru Sa'duddîn, 2000.
- Habeşî, Abdullah Muhammed. *Mesâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*. Ebûzabî: el-Mecmeu's-Sekafî, 2004.
- Hamevî, Yâkût. *Mu'cemü'l-üdebâ'*. thk. İhsan Abbas. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1993.
- Hazrecî, Ali b. Hasan. *el-İkdü'l-fâhirü'l-hasen min tabakâti a'yânî ehli'l-Yemen (Trâzü 'alâmü'z zaman fî tabakâti ayânî'l Yemen)*. thk. Abdullâh b. Kâid el-Abbâdî vd. San'a: Mektebetü'l-Celîlî'l-Cedîd, 2009.
- Hemdânî, Ebû Muhammed Lisânü'l-Yemen el-Hasen. *Kitâbü'l-İklîl min aḥbâri'l-Yemen ve ensâbi Ḥimyer (2)*. thk. Muhammed b. Ali b. Hüseyin el-Ekva' el-Hivâlî. San'a: Vizâretü's Sekâfeti's Siyâhati, 2004.
- Hemdânî, Ebû Muhammed Lisânü'l-Yemen el-Hasen. *Kitâbü'l-İklîl min aḥbâri'l-Yemen ve ensâbi Ḥimyer (10)*. thk. Muhibbüddin el-Hatîb. Beyrut: el-Matbaatü's-Selefiyye, 1968.
- Hüseyinî, es-Seyyid Ahmed. *Müellifâtü'z-Zeydiyye*. Kum: Menşûrât Mektebeti Âyetullah el-Uzmâ el-Merâşî en-Necefi, 1413.
- Ibn Sa'îd, Kadhi Neshwan. *The lay of the Himyarites*. çev. Captain W.F. Prideaux (William Francis). Sehore: The High School Press, 1879.
- İbnü'l-Kıftî, Ebü'l-Hasen Cemâlüddîn Alî b. Yûsuf b. İbrâhîm b. Abdilvâhid eş-Şeybânî. *İnbâhü'r-ruvât 'alâ enbâhi'n-nühât*. thk. M. Ebü'l-Fazl İbrâhîm. Kahire: Dârül-Fikri'l-Arabî, 1982.
- İsfahânî, İmâdüddin. *Ḥarîdetü'l-kaşr ve cerîdetü'l-aşr-Kısmu's-suarâi's-Şâm*. thk. Şükrü Faysal. Dımeşk: Matbûâtî'l-Mecmûi'l-Âlemiyyi'l-Arabî, 1964.
- Kehhâle, Ömer Rızâ. *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*. Beyrut: Mektebetü'l-Mesnâ, 1957.
- Kur'ân-ı Kerîm.
- Kurtuluş, Rıza. “*Mektup*”. Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi, 2004.
- Meisami, Julie Scott - Starkey, Paul. *Arabic Literature*. London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 1998.
- Müneccid, Selâhuddîn b. Abdillâh. *el-Müntekâ min dirâsâti'l-müsteşrikin: Dirâse muhtelifi fi's-*

- şekâfeti'l-'Arabîyye*. Kahire: Matbaatü'l-Cenneti't-Te'lif ve't-Tercemetü ve'n-Neşr, 1955.
- Nachouân, Ben Sa'îd. *La Qasidah Himyarite de Nachouân Ben Sa'îd*. çev. René Basset. Cezayir: Typographie Adolphe Jourden, 1914.
- Neşvân, el-Himyerî. *el-'Arûz fi dirâsetin ta'tbîkiyyetin ve ma'ahû kitâbü'l-ķavâfi li-Neşvân el-Himyerî*. thk. Muhammed Ebü'l-Fütûh Şerîf. Kahire: Mektebetü's-Şebâb, 1984.
- Neşvân, el-Himyerî. *el-Ĥârû'l-'în (ve tenbîhü's-sâmî'in 'an kütübi'l-'ilmi's-şerâ'if dûne'n-nisâ'ti'l-'afâ'if)*. thk. Kemal Mustafa. Kahire: Matb'atü's-Suâde, 1948.
- Neşvân, el-Himyerî. *Kitâbü'l-Ķavâfi*. thk. Muhammed Aziz Şems. Hindistan: Aligarh İslâm Üniversitesi Mecelletü'l-Mecma'î'l-'ilmiyyi'l-Hindî, 1983.
- Neşvân, el-Himyerî. *Mülûkü Ĥimyer ve akyâlü'l-Yemen ve şerĥuhâ el-müsemmâ Ĥulâşatü's-sîre el-câm'a li-'acâ'ibi aĥbârî'l-mülûki't-tebâbi'a*. thk. Ali b. İsmâil el-Müeyyed - İsmâil b. Ahmed el-Cerâfi. Beyrut: Dâru'l-'Avde, 1978.
- Neşvân, el-Himyerî. *Şemsü'l-'ulûm ve devâ'ü kelâmi'l-'Arab mine'l-külûm (ve şaĥîhu't-te'lif ve'l-emân mine't-tahrîf)*. thk. Hüseyin b. Abdullah el-Amrî vd. Beyrut ve Dımaşk: Dâru'l-Fikri'l-Mu'âsır ve Dâru'l-Fikr, 1999.
- Okay, M. Orhan. "Hiciv". İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1998.
- Öz, Mustafa. "Mehdî el-Muntazar". Ankara: TDV İslam Ansiklopedisi, 2003.
- Süyûtî, Celâlüddîn. *Buĥyetü'l-vu'ât fi tabakâti'l-luġaviyyîn ve'n-nühât*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl. Sayda: el-Mektebetü'l-Asriyye, ts.
- Şâmî, Ahmed b. Muhammed. *Târîĥu'l-Yemeni'l-fikrî fi'l-asri'l-Abbâsî*. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1987.
- Umâre el-Yemenî, Necmüddîn. *Târîĥu'l-Yemen: el-Musemmâ el-müfid fi aĥbârî Şan'â ve Zebîd ve şu'arâ'ü mülûkihâ ve a'yânihâ ve üdebâ'ihâ*. thk. Muhammed b. Ali el-Ekva'. Dımeşk: Matba'âtu's-Sa'âde, 1976.
- Vecîh, Abdüsselâm b. Abbas. *A'lâmü'l-mü'ellifne'z-Zeydiyye*. Umman: Müessesetü'l-İmâm Zeyd b. Ali es-Sekâfiyye, 2018.
- Zeyd, Ali Muhammed. *Teyyârâtu Mu'tezileti'l-Yemen fi'l-karni's-şâdisi'l-hicrî*. San'a: el-Merkezi'l Fransî li'd-Dirâsâti'l-Yemeniyyeti, 1997.
- Zirikî, Hayrüddîn. *el-A'lâm*. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melayin, 2002.